

HEMBYSE ARCHEOLOGIE

Heuvelland, Rijselstraat 60

ONDERZOEKSRAPPORT HEMBYSE ARCHEOLOGIE

N°. 36

ONDERDEEL 2: VERSLAG VAN RESULTATEN
VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE
BODEM

Bureaustudie

De Smaele Bart & Pieters Hadewijch

2018

INHOUDSOPGAVE

1	ADMINISTRATIEVE FICHE	4
2	INLEIDING	5
3	BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	6
3.1	Situering van het onderzoeksgebied	6
3.2	Beschrijving geplande werken en juridisch kader	8
3.3	Bodemgebruiksbestand- landgebruik	10
3.4	Bodembedekking	12
3.5	Onderzoeksopdracht	16
3.6	Werkwijze	16
4	VASTSTELLING (“ASSESSMENT”)	18
4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	18
4.1.1	Traditionele landschappenkaart	18
4.1.2	Fysisch-geografische gegevens.....	19
4.1.2.1	Topografie	19
4.1.2.1	Hydrografische situering	23
4.1.2.2	Erosiegevoeligheid	24
4.1.3	Aardkundige situering	26
4.1.3.1	Tertiair geologisch.....	26
4.1.3.2	Quartaire geologisch.....	27
4.1.3.3	Bodemkaart van België.....	30
4.1.3.4	Gekende boringen.....	31
4.1.3.5	Controleboringen	33
4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving...35	
4.2.1	Algemene historische situering van het plangebied	35
4.2.2	Relevante historische kaarten en plannen	37
4.2.2.1	Frickx-kaart (1744)	37
4.2.2.2	Atlas van Ferraris (1777)	38
4.2.2.3	Primitief kadaster en Popp-kaarten (1830 – 1842).....	39
4.2.2.4	Atlas der Buurtwegen (ca. 1840).....	43
4.2.2.5	Vandermaelen kaarten (1846-1854)	44
4.2.2.6	Topografische kaart 1873	45
4.2.2.7	Eerste Wereldoorlog	46
4.2.2.8	Topografische kaart 1969	49
4.2.3	Relevante luchtfoto's.....	50
4.2.3.1	Orthofoto uit 1971	50
4.2.3.2	Orthofoto uit 1990	51
4.2.3.3	Orthofoto uit 2000-2003.....	52
4.2.3.4	Orthofoto uit 2008-2011	53
4.2.3.5	Orthofoto uit 2018	54
4.3	Archeologische situering van het onderzochte gebied	56
4.3.1	Centrale Archeologische Inventaris.....	56
4.3.2	Archeologienota's.....	57
4.4	Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	59

4.5	Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed.....	60
5	BESLUIT	62
5.1	Antwoord op de onderzoeksvragen.....	62
5.2	Besluit voor een algemeen publiek	63
6	BIBLIOGRAFIE	64
7	LIJST VAN FIGUREN.....	66
8	LIJST VAN BIJLAGEN	68

1 ADMINISTRATIEVE FICHE

Projectcode Onroerend Erfgoed	2018C10
Projectgebied	Heuvelland, Rijselstraat 60
Grootte projectgebied	68.329,98 m ²
Ligging	West-Vlaanderen, Gemeente Heuvelland, Deelgemeente Wijtschate, Rijselstraat 60
Lambert 72-coördinaten (m)	(NO): X: 47983,889 x Y: 164276,773 meter (ZW): X: 47906,347 x Y: 163861,065 meter
Kadaster	Afdeling: 1/Wijtschate Sectie: D Percelen: 597X, 592G, 587A, 602, 603A, 607C, 606A, 605A, 604
Initiatiefnemer	Zie privacyfiche
Uitvoerder	Hembyse Archeologie
Interne projectsigle Hembyse Archeologie	HEU-RIJ
Type onderzoek	Bureaustudie, controleboringen
Verantwoordelijke uitgever van het onderzoeksrapport	Hembyse Archeologie
Plaats en jaar van uitgave	Gent, 2018
Wettelijk depot	ISSN 2566-2732
Bibliografische referentie	De Smaele B. & Pieters H., 2018. Archeologienota naar aanleiding van de geplande uitbreiding van een bedrijf aan de Rijselstraat 60 te Heuvelland, Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie 36, Gent.
Termijn van het onderzoek	7 werkdagen
Betrokken actoren en specialisten met vermelding van rol/functie	Hadewijch Pieters/erkend archeoloog Bart De Smaele/erkend archeoloog/veldwerkleider Hembyse BVBA/erkend archeoloog
Gecontacteerde regiospecialisten	Barry Bromley (Barry Bromley Classic Firearms Museum) Birger Stichelbaut, UGENT
Resultaten	WO I
Aanbeveling	Prospectie met ingreep in de bodem
Bewaarplaats archief	Hembyse Archeologie
Van toepassing zijnde Onroerenderfgoeddepot	Het onderzoeksgebied valt binnen het werkingsgebied van het Regionaal Erfgoeddepot Potyze.
Opmerkingen	Nvt.
<i>Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.</i>	

2 INLEIDING

In februari 2018 werd Hembyse Archeologie de opdracht verleend om het archeologisch kennispotentieel van een gebied aan de Rijselstraat nummer 60 te Heuvelland te onderzoeken, dit conform het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013. Dit dient te gebeuren in de vorm van een archeologienota.

De archeologienota bestaat in zijn geheel uit drie delen:

1. Privacyfiche (niet publiek beschikbaar)
2. Het Verslag van Resultaten
3. Het Programma van Maatregelen

Voorliggend document is het tweede onderdeel, namelijk het **Verslag van Resultaten**. Hierin wordt het kennispotentieel van de site onderzocht, dit door middel van drie elementen:

1. De huidige fysieke staat van het onderzoeksgebied
2. De gekende en publiek beschikbare data
3. De kennis en ervaring van de erkend archeoloog

De huidige fysieke staat van het onderzoeksgebied bepaalt het archeologisch traject: de grootte van het onderzoeksgebied, de juridische situering en het huidige landgebruik bepalen of de archeologienota in een regulier traject, dan wel in een uitgesteld traject dient te worden opgemaakt.

5

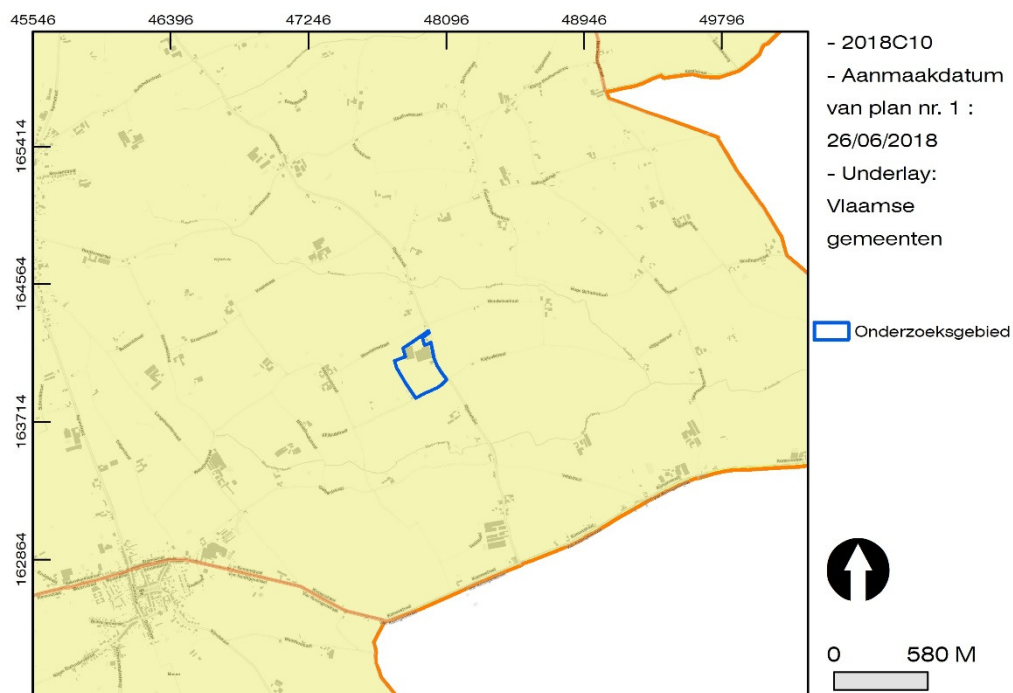
In onderstaande hoofdstukken zal de huidige fysieke staat van het onderzoeksgebied worden onderzocht, waarbij uit het beschrijvend gedeelte zal blijken welk traject (regulier of uitgesteld) de archeologienota zal moeten volgen. In het onderdeel assessment zal middels de bodemkundige en historisch/archeologische data worden onderzocht wat het kennispotentieel van de site is, zodoende op een correcte manier kan worden besloten wat de te nemen maatregelen zijn, teneinde het archeologisch kennisvermeerderingspotentieel van de site te kennen en dit kennispotentieel niet verloren te laten gaan.

Hierbij moet worden benadrukt dat de kennis van het verleden een maatschappelijk waardevol goed is: het erfgoed staat ten dienste van de hele maatschappij, waarbij de initiatiefnemer conform de vigerende wetgeving zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van dit erfgoed en de maatschappij als een goede huisvader opneemt en de nodige stappen onderneemt om het mogelijk aanwezige erfgoed binnen het onderzoeksgebied te kennen en voor vernieling te vrijwaren.

3 BESCHRIJVEND GEDEELTE

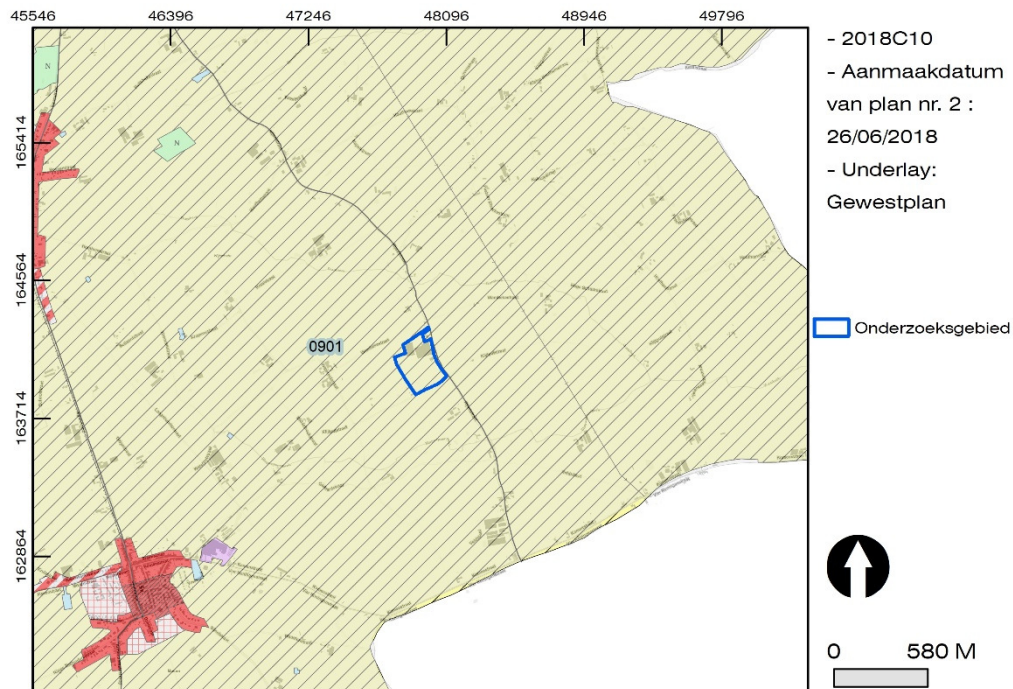
3.1 Situering van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied waarvoor een archeologienota dient te worden opgemaakt bevindt zich in het Vlaamse Gewest, Provincie West-Vlaanderen, Gemeente Heuvelland, deelgemeente Wijtschate, ter hoogte van de Rijselstraat nummer 60.

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Vlaamse gemeenten.

De gemeente Wijtschate valt binnen het “Origineel Gewestplan Ieper – Poperinge”, dat dateert uit 1979. Het onderzoeksgebied bevindt zich volgens dat gewestplan volledig binnen een landschappelijk waardevol agrarisch gebied (code 0901).

Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het gewestplan.

Het Gewestplan is een verouderd planningsinstrument dat van kracht is op die plekken waar het niet vervangen werd door een nieuwer plan. De meest recente gewestplannen dateren van het jaar 2000. Hierna zijn de bestemmingen van het gewestplan op vele plaatsen gewijzigd door de opmaak van “ruimtelijke uitvoeringsplannen” (RUP), maar dat geldt niet voor het huidige onderzoeksgebied. Bijgevolg is het huidige onderzoeksgebied sinds 1979 bestemd voor de landbouw in de ruime zin, mits het in acht nemen van een aantal beperkingen met het doel het landschap te beschermen of aan landschapsontwikkeling te doen. De vergunningsaanvraag voor de uitbreiding van het bestaande bedrijf dat actief is in de para-agrarische sector past dan ook binnen deze bestemming.

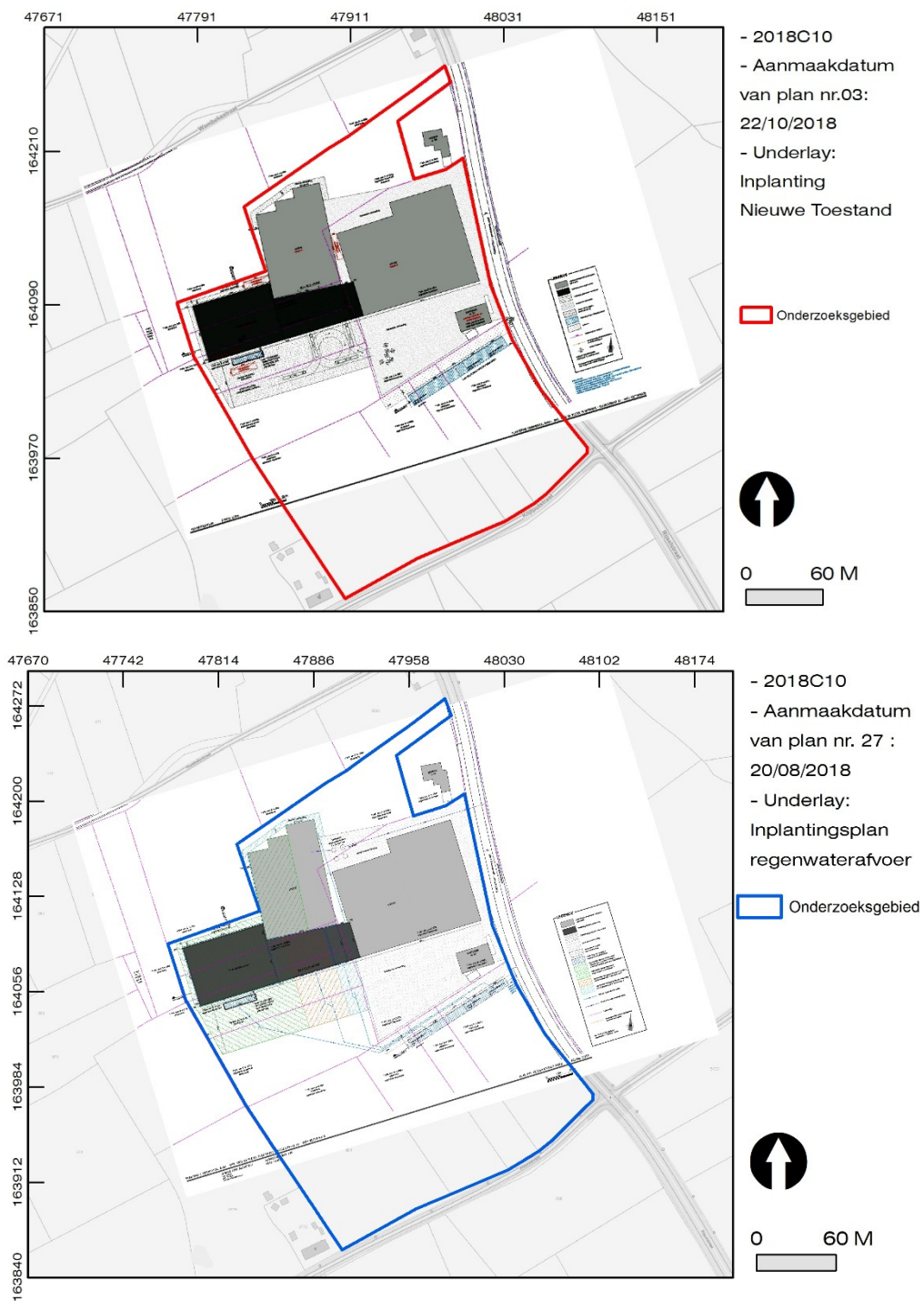
3.2 Beschrijving geplande werken en juridisch kader

De geplande werkzaamheden vereisen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen en in volgende hoofdstukken zal worden onderzocht waarom een archeologienota noodzakelijk is en -op basis van de huidige fysieke situatie van het gebied- of deze in een regulier dan wel in een uitgesteld traject kan gebeuren.

Het projectgebied bevindt zich buiten een vastgestelde archeologische zone en de perceelsoppervlakte bedraagt meer dan 3000m². De geplande bodemingreep bevindt zich volledig buiten woon- of recreatiegebied, maar de oppervlakte hiervan bedraagt meer dan 5000m² waardoor de privaatrechtelijke aanvrager genoodzaakt is een archeologienota toe te voegen aan de omgevingsvergunningsaanvraag.

De geplande werkzaamheden binnen het onderzoeksgebied omvatten:

- Het aanleggen van een **infiltratiebekken**
- De aanleg van **regenwaterafvoer** van de infrastructuur naar de waterbekkens
- De aanleg van een ondergrondse **waterkelder** (met een oppervlakte van 130,98m²) onder de nieuw aan te leggen verharding (cf. infra)
- De aanleg van een **nieuwe betonverharding** op een zone die heden **braakliggend** is
- De aanleg van een **nieuwe betonverharding** op een zone die heden bedekt is met **steenslag**
- De aanleg van **funderingszolen** met een omvang van 1 meter breed, 1 meter lang en 1 meter diep
- De bouw van een **grondstoffenopslag** (op een nieuw aan te brengen verharding)
- De bouw van een **loods**, in een zone die **deels braakliggend** is, **deels verhard** is (asfalt). Deze verharding wordt niet opgebroken en de nieuwe verharding zal hier op aansluiten. De **fundering** voor deze nieuwe loods bestaat uit **funderingszolen** met een omvang van 1 meter breed, 1 meter lang en 1 meter diep, deze worden aangebracht door de nieuwe en de bestaand verharding (door een gat in de verharding aan te brengen, en niet "bovenop" de verharding, nvdr.).

Figuur 3. Inplantingsplan geplande toestand.

Deze geplande werken maken de opmaak van een archeologienota, die deel uitmaakt van de omgevingsvergunning, noodzakelijk. Voor meer details en sneden van de geplande toestand wordt naar de bijlage van dit dossier verwezen.

In de volgende hoofdstukken zal op basis van de huidige toestand van het onderzoeksgebied worden onderzocht of -indien een vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk wordt geacht- de opmaak van de archeologienota in een regulier, dan wel in een uitgesteld traject kan gebeuren.

3.3 Bodemgebruiksbestand- landgebruik

De huidige fysieke situatie van het onderzoeksgebied dient te worden onderzocht om het archeologietraject correct te bepalen.

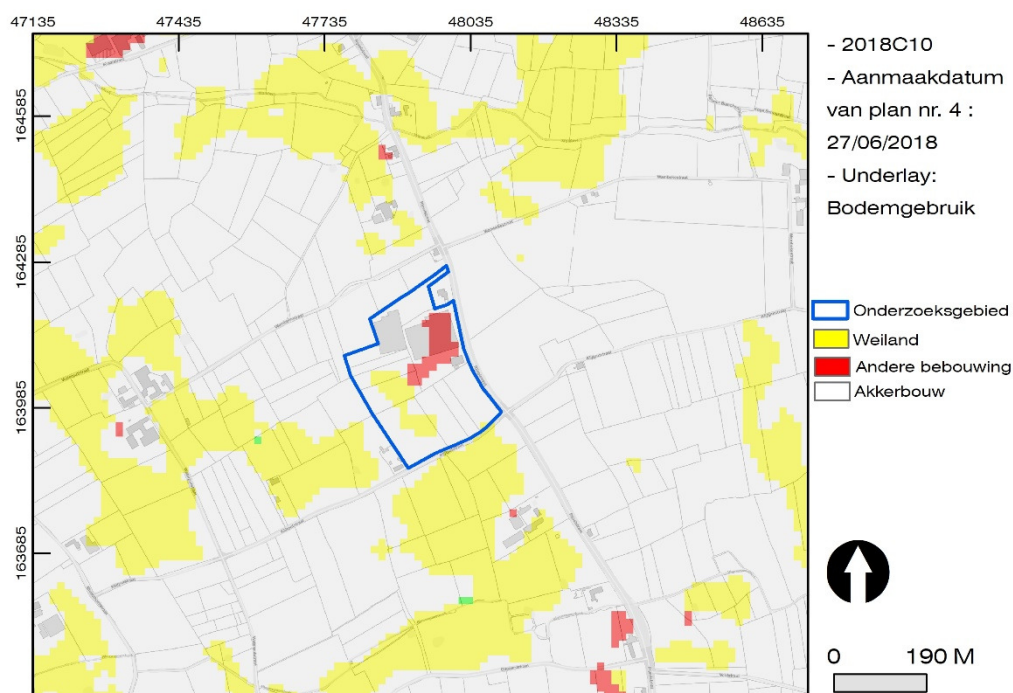
Met andere woorden: welke impact hebben de reeds aanwezige structuren op het archeologietraject ?

Hiervoor kunnen zowel het Bodemgebruiksbestand als de Bodembedekkingskaart worden aangewend. Deze kaarten geven een eerste indruk van het landgebruik, waaruit de eerste stappen in het archeologietraject kunnen worden bepaald.

De kaarten geven tevens een eerste indruk van bodemingrepen die mogelijk reeds binnen het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden.

Op de bodemgebruikskaart staat het grootste deel van het projectgebied ingekleurd als een zone voor “Akkerbouw”, wat neerkomt op een situatie waarbij de bodem gebruikt wordt in een rotatiesysteem waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst, inclusief braakland. Het westelijke deel van het onderzoeksgebied staat ingekleurd als “Weiland”, dit is een bodem die bedekt is met gras en die niet gelegen is in het overstromingsgebied van een rivier.

Het noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied staat gekarteerd als “Andere bebouwing”, wat neerkomt op een situatie waarbij het grootste deel van het gebied door structuren wordt bedekt. Het zijn gebouwen, wegen en artificiële oppervlakten met groene oppervlakten en open bodem, (tussen 30 en 80% is verhard).

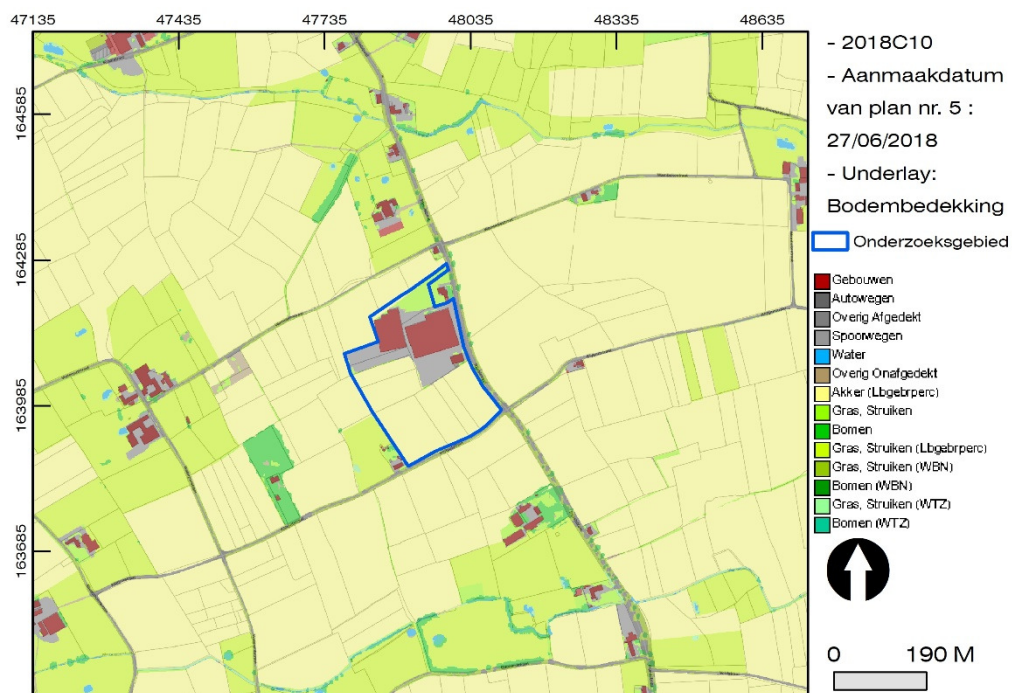
Figuur 4. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodemgebruik van de regio en een foto van het onderzoeksgebied in oostelijke richting tijdens het plaatsbezoek (@Hembyse).

Dit beeld wordt gedeeltelijk bevestigd in de bodembedekkingskaart voor de regio.

3.4 Bodembedekking

Op de bodembedekkingskaart is de 21e-eeuwse situatie grafisch weergegeven, weliswaar op een meer gedetailleerde en bijgevolg meer accurate manier.

Het zuidelijke en westelijke deel van het onderzoeksgebied staat ingekleurd als “Akker”, wat neerkomt op een zone voor éénjarige gewassen uit de landbouwgebruikspcelen. Het noordoostelijke gedeelte wordt grotendeels ingenomen door “Gebouwen” enerzijds en “Overig afgedekt” anderzijds. Dit verwijst naar de bestaande loodsen, opslagplaatsen en de kantoorruimte aan de straatzijde. Het tuingedeelte van het woonhuis, in het noorden van het onderzoeksgebied, staat gekarteerd als “gras, struiken”, wat verwijst naar zones met groen, lager dan 3 meter, die niet overeenkomen met landbouwgebruikspcelen, wegbaan of watergang-entiteiten (zoals opgenomen in het GRB).

12

Figuur 5. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodembedekkingsbestand van de regio.

Dit komt overeen met de situatie zoals deze tijdens het plaatsbezoek op 23 april 2018 werd vastgesteld.

Het zuidelijke deel van het projectgebied was op dat ogenblik in gebruik als een braakliggend maïsveld.

Figuur 6. Zicht op de braakliggende maïsakker in het zuiden van het projectgebied (©Hembyse).

Het noordelijke deel van het projectgebied werd ingenomen door verschillende loodsen en een kantoorruimte aan de straatzijde. Het tussenliggende gedeelte was verhard om de toegang tot de loodsen met transportwagens te garanderen.

Figuur 7. Zicht op de loodsen, de kantoorgebouwen en de verharding in het noorden van het projectgebied (©Hembyse).

In het noordwesten van het projectgebied, tussen de maïsakker en de bestaande verharding, is een kleinere zone in gebruik als buitenstockage voor natte maïs in afwachting van het droogproces, en tevens als parking voor containerbakken en aanhangers.

Figuur 8. Zicht op de buitenopslagplaats (@Hembyse).

Op basis hiervan kon worden besloten dat het onderdeel vooronderzoek met ingreep in de bodem, zo dit noodzakelijk zou blijken voor de inschatting van het archeologisch kennispotentieel van de site, in een uitgesteld traject dient te gebeuren, het gebied is immers in gebruik als buitenopslagplaats voor materieel en als een akkerland (gewassen). Nu het archeologietraject gekend is, kan de onderzoeksoopdracht worden afgebakend.

3.5 Onderzoeksopdracht

De onderzoeksopdracht bestaat, op basis van de voorliggende gegevens, uit een archeologienota in een uitgesteld traject. Hiervoor moet dus een bureaustudie worden uitgevoerd om te bepalen wat het archeologisch kennispotentieel van de site is, hoe dit eventueel moet worden vastgesteld en wat de te nemen maatregelen zijn, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten.

Concreet wordt getracht vast te stellen of een archeologische site binnen het projectgebied aanwezig is en wat de karakteristieken en de bewaringstoestand hiervan zijn. Tevens wordt de impact van de toekomstige werken op de ondergrond en het eventueel archeologisch erfgoed vastgesteld.

De resultaten van dit onderzoek laten dan toe een gemotiveerd advies te formuleren met betrekking tot de vervolgstategie en de methodiek hiervan. De bureaustudie kan worden gedistilleerd tot onderstaande basisonderzoeksvragen:

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?*
- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?*
- *Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?*
- *Is verder onderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?*

16

Randvoorwaarden:

Het uitgesteld archeologietraject neemt de vorm aan van een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem, het omvat volgende onderdelen:

1. De opmaak van een verslag van resultaten aan de hand van een bureaustudie
2. De opmaak van een programma van maatregelen met de te volgen vervolgstategie

3.6 Werkwijze

Om de huidige onderzoeksopdracht te volbrengen en een correcte inschatting te maken van het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed en kennispotentieel binnen het projectgebied, worden bestaande en publiek beschikbare bronnen geselecteerd, geraadpleegd en geïnterpreteerd. Dit leidt tot de voorwaardelijkheidsverklaring dat het onderzoek niet exhaustief is en een specifiek doel voor ogen houdt. Daarvoor worden zowel historisch kaart- en fotomateriaal, als archeologische en geologische bronnen geselecteerd, geraadpleegd en geïnterpreteerd. Er is tevens advies gevraagd van een derde, onafhankelijke partij, namelijk Barry Bromley van het Barry Bromley Classic Firearms Museum, waarvoor dank. Tevens werd de opmaak van een historisch onderzoek van relevante

luchtfoto's uitbesteed aan de Vakgroep Archeologie van de Universiteit Gent, met dank aan Birger Stichelbaut.

Hieraan gekoppeld werd op 23 april 2018 een terreininspectie uitgevoerd, met het oog op het waarnemen van relevante archeologische en landschappelijke indicatoren. Aansluitend werden controleboringen uitgevoerd om de dikte van de teelaarde (en eventueel afdekkende pakketten) en eventuele verstoring van de bodemopbouw vast te stellen.

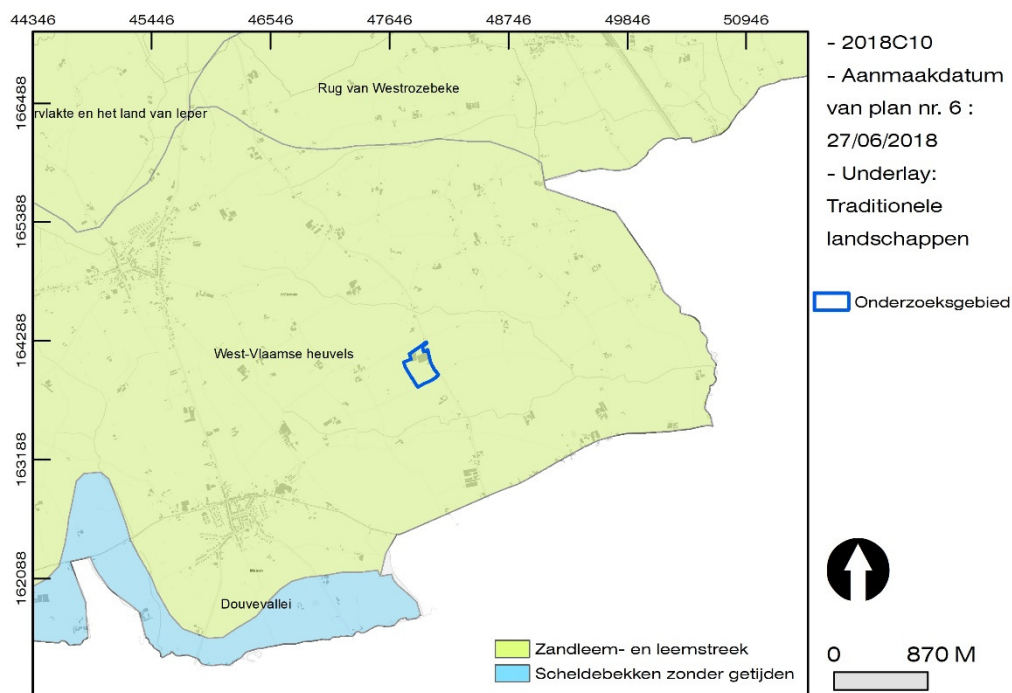
Aangezien de opmaak van de archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet, is de bureaustudie voor de archeologienota met uitgesteld traject opgemaakt conform de vigerende *"Code Van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren"*, versie 2.0.

4 VASTSTELLING (“ASSESSMENT”)

4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

4.1.1 Traditionele landschappenkaart

Het onderzoeksgebied lijkt een verloren uithoek van het gehucht Wijtschate te zijn, maar het maakt in feite deel uit van een groter regionaal geheel dat in de traditionele landschappenkaart¹ vervat is.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op de traditionele landschappenkaart.

Het onderzoeksgebied bevindt zich in de zogenaamde West-Vlaamse heuvels of het West-Vlaams Heuvelland², een heuvelgebied in de Westhoek, gelegen op de grens van de Belgische provincie West-Vlaanderen en het Franse Noorderdepartement. Het heuvelgebied wordt in het noorden begrensd door de rivier de IJzer die, net zoals enkele van zijn zijrivieren, in Frans-Vlaanderen ontspringt en aan de zuidzijde door de rivier de Leie. Het landschap van dit gebied wordt gekenmerkt door de centraal gelegen getuigenheuvels Vidaigneberg (136m), Rodeberg (129m), Scherpenberg (135m) en Monteborg-Kemmelberg (156m) en de zuidelijk gelegen getuigenheuvel van Nieuwkerke (Zwartemolenhoek en De Walletjes). Deze heuvels worden van elkaar gescheiden door de vallei van de Douvebeek. Ten noorden van de getuigenheuvels komen steile hellingen voor en

¹ Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.*

² https://nl.wikipedia.org/wiki/West-Vlaams_Heuvelland

een overgangszone naar het laagland van Poperinge en Ieper. Ten zuiden van de getuigenheuvel van Nieuwkerke komt een zwak hellend landschap voor met een overgangszone naar de Leiestreek. Ten oosten en in het verlengde van de getuigenheuvels Vidaigneberg, Rodeberg, Scherpenberg en Monteborg-Kemmelberg wordt het landschap gekenmerkt door het voorkomen van een lager gelegen heuvelrij (70 à 80m) te Wijtschate en Ieper, die uitloopt tot Westrozebeke.³ De heuvels worden omgeven door open landbouwgebied met talrijke weidse, panoramische en soms gerichte vergezichten. Deze worden doorbroken door geïsoleerde verspreide bebouwing en doorsneden door beekvalleien.

Dit traditionele landschap is het resultaat van een hydrografische en geologische situatie, waarop de mens doorheen het verleden een onweerlegbare impact heeft gehad. In de volgende hoofdstukken zal worden onderzocht in welke geologische en bodemkundige situatie het onderzoeksgebied zich bevindt en welke sporen de mens hierin heeft achtergelaten.

4.1.2 Fysisch-geografische gegevens

4.1.2.1 Topografie

De traditionele landschappenkaart plaatst het onderzoeksgebied in een heuvelachtig landschap nabij de heuvelrug tussen Westrozebeke en Wijtschate.

De heuvels van het Heuvelland vinden hun oorsprong in het Cenozoïcum, een geologische periode die aanving zo'n 66 miljoen jaar geleden en tot op vandaag doorloopt. De zwakke noordoostelijke hellende lagen werden afgezet in een marien milieu met een wisselende waterdiepte. In diep water kon klei afgezet worden wat zich onder meer vertaalt in het voorkomen van een continu dik kleipakket, waarvan de top zich situeert tussen 25 à 30 meter ter hoogte van Beselare en Geluveld en 50 meter ter hoogte van de Franse grens nabij de Vidaigneberg. Tijdens deze periode van zee-afzettingen ontstonden zandbanken parallel aan de toenmalige kustlijn. Bij het geleidelijk terugtrekken van de zee gingen de beken en rivieren op het nieuw gevormde land stromen in geulen tussen de zandbanken waarbij ze het landschap dieper uitschuurden en de huidige beekvalleien vormden. Door de hiermee gepaard gaande erosie kwamen de voormalige zandbanken steeds hoger in hun omgeving te liggen. Doordat zich in de toppen van deze zandbanken ijzerzandsteen gevormd had, werden deze echter slechts matig geërodeerd, waardoor de getuigenheuvels zich konden vormen. Ten zuiden van deze centrale getuigenheuvelrij waren de Diestiaanafzettingen dunner waardoor deze minder weerstand boden en bijgevolg weg erodeerden tijdens de daaropvolgende ijstijden.

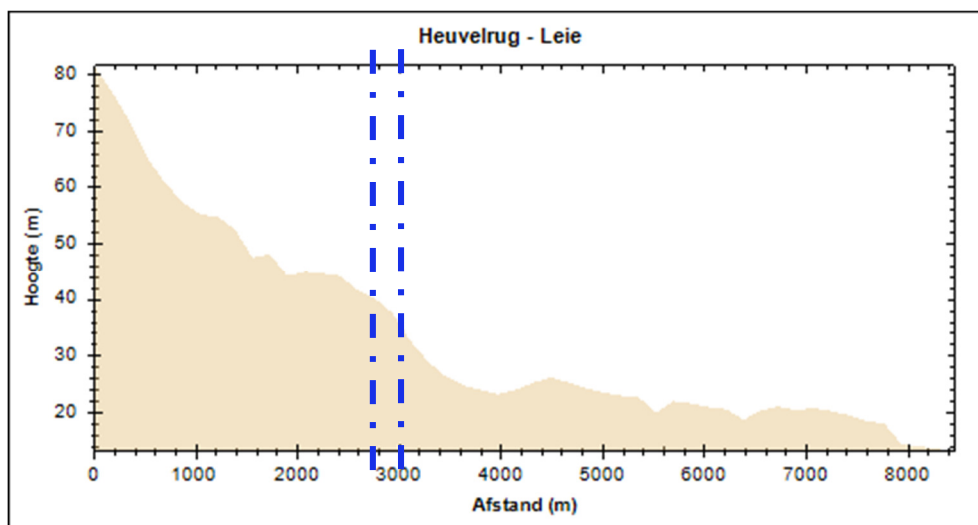
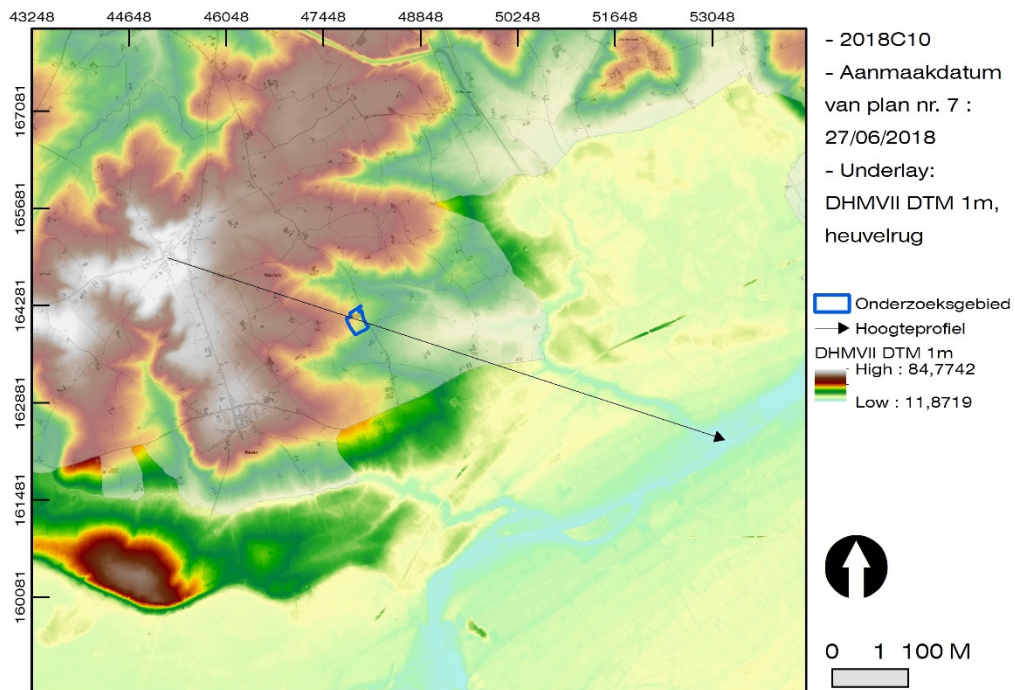
³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *West-Vlaamse heuvels en omgeving* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135405> (geraadpleegd op 6 maart 2018).

De erosie zette zich dan ook verder in de beekvalleien waarbij onder andere de Leievallei gevormd werd.

Men kan dus eerst onderzoeken hoe deze heuvelrug zich in de data van het digitaal terreinmodel vertaalt en waar het projectgebied zich precies ten opzichte van deze heuvelrug bevindt.

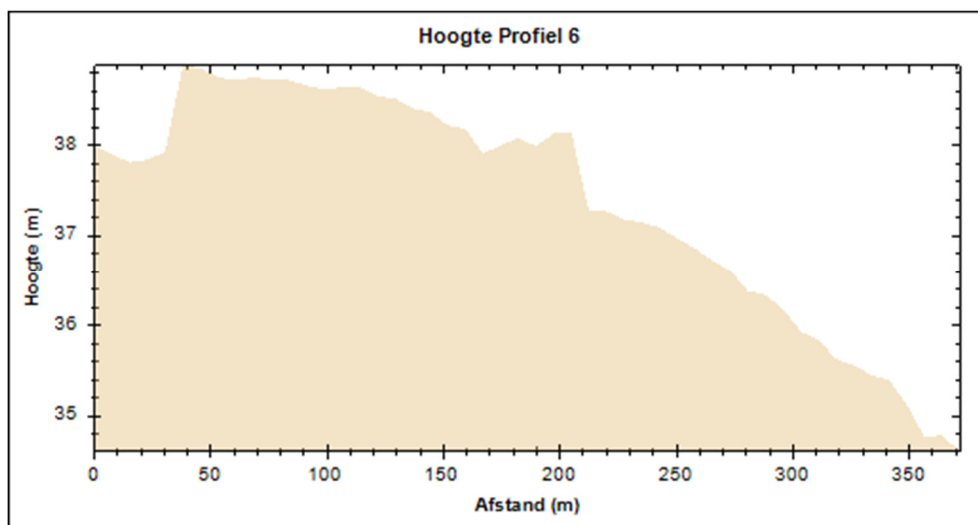
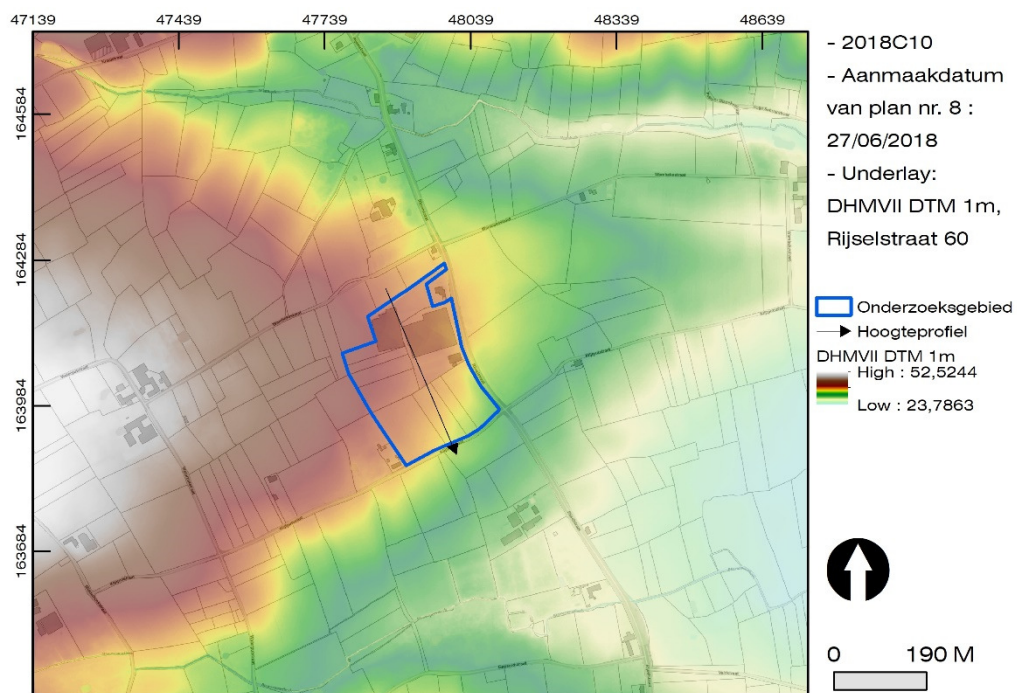
Op het Digitaal Terreinmodel met resolutie van 1m TAW-waarde (Tweede Algemene Waterpassing) is het duidelijk dat het onderzoeksgebied zich op de oostelijke flank van deze heuvelrug bevindt, en dus op de overgang met de alluviale vlakte van de Leie.

De grafische weergave van het hoogteprofiel van het gebied tussen de heuvelrug en de Leie geeft een duidelijk beeld van de hoogteverschillen in het Heuvelland. Het dorp van Wijtschate bevindt zich op het hoogste punt van de heuvelrug, op een hoogte van 81,5 meter ten opzichte van de TAW. De helling daalt in oostelijke richting tot aan de vlakte van de Leie. Deze laatste bevindt zich op een hoogte van “slechts” 13 meter ten opzichte van de TAW.

Figuur 10. Situering van de omgeving van het projectgebied op het DTM en de grafische weergave van het hoogteprofiel.

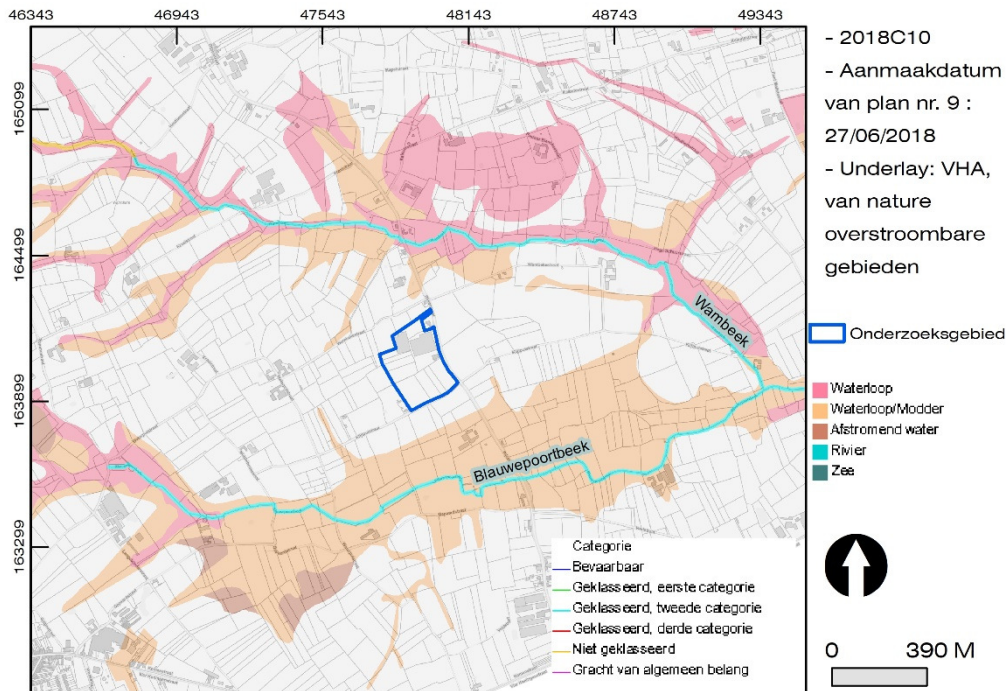
Op een grotere schaal is zichtbaar dat het projectgebied zich onderaan de heuvelflank bevindt, op een hoogte van gemiddeld 35 meter ten opzichte van de TAW. Het noordwestelijke deel van het projectgebied bevindt zich het hoogst op de helling en van hieruit daalt het terrein, zowel in oostelijke als in zuidelijke richting, waardoor de zuidoostelijke hoek het laagst gelegen is.

Figuur 11. Situering van het projectgebied op het DTM en de grafische weergave van het hoogteprofiel.

4.1.2.1 Hydrografische situering

De topografische situering hangt nauw samen met de hydrografische situering, het complex van beken en rivieren dat sterk door de mens beïnvloed is, maar ook een sterke invloed op de bewoningsdynamiek heeft gehad.

23

Figuur 12. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Vlaamse Hydrografische Atlas.

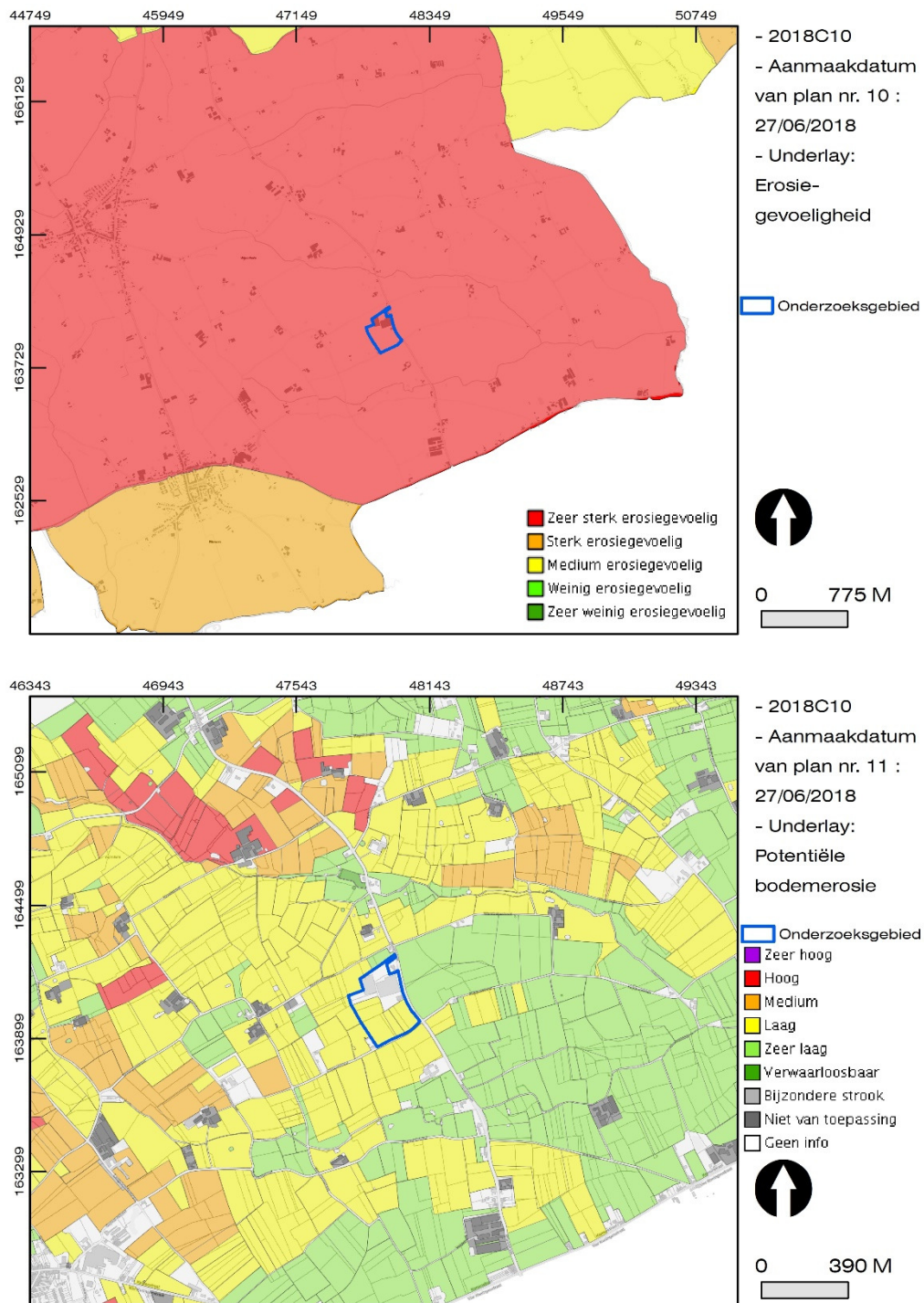
De topografische kaart gaf reeds aan dat het projectgebied zich op de rand van de alluviale vlakte van de Leie bevindt. Een confrontatie tussen de gekarteerde van nature overstrombare gebieden en de hydrografische atlas, toont aan dat de Leie gevoed wordt door heel wat kleinere rivieren en beken die onder andere de heuvelrug tussen Wijtschate en Westrozebeek ontwateren. Het projectgebied zit aldus geprangd tussen twee oost-west gerichte beken van 2^e categorie die op de grens met Frankrijk uitmonden in de Korte Keerbeek en vervolgens naar de Leie vloeien. Ten noorden van het projectgebied bevindt zich de Wambeek; ten zuiden stroomt de Blauwepoortbeek. Hoewel beide beken gevoelig zijn voor overstromingen, wordt het projectgebied zelf niet geteisterd door wateroverlast. Het projectgebied bevindt zich op een hogere en dus drogere locatie tussen deze twee beekvalleien.

Om in te schatten wat de kans op het aantreffen van archeologische sporen en structuren is, moet in deze situatie ook de erosie van het gebied onderzocht worden, omdat dit in sterke mate de bewaring van archeologische relictten kan beïnvloeden.

4.1.2.2 Erosiegevoeligheid

De mate waarin een gebied erodeert kan gevolgen hebben voor de archeologische waarde van het gebied: wanneer een site zich in een sterk tot zeer sterk erosiegevoelig gebied bevindt, is algemeen gesteld de kans op bewaring kleiner, of is de kans op het beschadigen van dit archeologisch erfgoed groter. Anderzijds kunnen archeologische lagen door geërodeerde pakketten worden afgedekt, waarbij de kans op een goede bewaring over het algemeen verbetert (of beter wordt geacht). Om de erosiegevoeligheid van het onderzoeksgebied in te schatten kunnen zowel de erosiegevoeligheidskaart voor Vlaanderen als de Potentiële bodemerosiekaart per perceel worden onderzocht.

De Erosiegevoeligheidskaart voor de Vlaamse Gemeenten geeft voor elke gemeente in Vlaanderen de gemiddelde gevoeligheid voor bodemerosie weer (de dato 2006). De kaart geeft dus op niveau van Vlaanderen een eerste indicatie van de locatie van erosiegevoelige gebieden. De kaart is een afgeleide van de potentiële bodemerosiekaart per perceel (de dato 2006). Op de Erosiegevoeligheidskaart voor de Vlaamse Gemeenten staat het gebied ingekleurd als “zeer sterk erosiegevoelig”.

Figuur 13. Erosiegevoeligheid van het onderzoeksgebied in twee kaarten.

De potentiële bodemerosiekaart per perceel geeft niet alleen een meer gedetailleerd, maar tevens een meer genuanceerd beeld. Het noordelijke deel van het projectgebied staat niet gekarteerd ("Geen info"), wat verklaard kan worden door de aanwezigheid van gebouwen en verharde oppervlakten. De zuidelijke helft

van het projectgebied staat gekarteerd als een zone met een “lage” potentiële bodemerrosie. Op basis van deze gegevens, in combinatie met de potentiële bodemerrosie van de belendende percelen, kan gesteld worden dat het projectgebied een lage potentiële erosie kent.

Dit betekent dus ook dat de mogelijk aanwezige archeologische sporen en structuren binnen het onderzoeksgebied weinig aan erosie zijn blootgesteld geweest. Dit betekent echter ook dat er voor laaggelegen gebieden weinig kans is op de aanwezigheid van afdekkende (en dus beschermende) pakketten sediment. Dit verhoogt dan weer de kans op schade aan de archeologische horizonten en sporen door landbouwactiviteiten (cf. landgebruik op het historisch kaartenmateriaal). Om de bodemgesteldheid en de mogelijke antropogene impact daarop te onderzoeken, is het raadplegen van de aardkundige situering, i.e. gekarteerde geologie en bodemopbouw van het onderzoeksgebied, noodzakelijk. De geologische situatie heeft tevens een enorme impact gehad op hoe de mens in het verleden de gronden heeft waargenomen en geïnterpreteerd.

4.1.3 Aardkundige situering

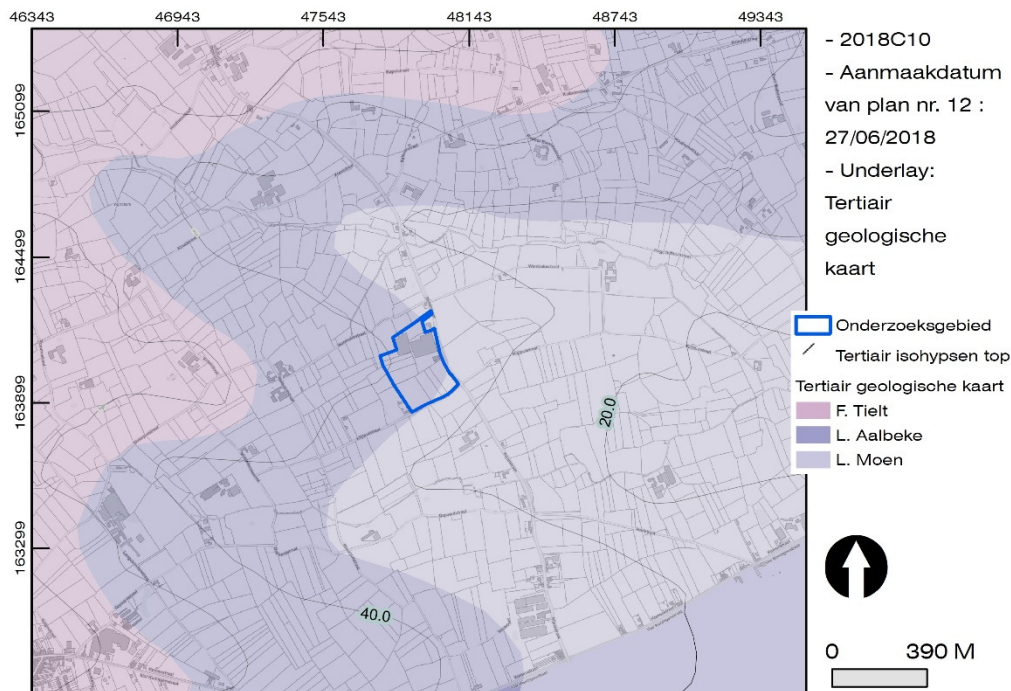
4.1.3.1 Tertiair geologisch

De diepste lagen die in het onderzoeksgebied door de mens in het verleden konden worden aangesneden, zijn de tertiaire geologische eenheden in de ondergrond. Deze worden aangesneden bij het uitgraven van uitermate diepe structuren, zoals bijvoorbeeld waterputten en grachten (denk aan grachten van mottekastelen of forten). Deze lagen kunnen ook zijn aangesneden omwille van hun waarde als grondstof: in het geval van kleiafzettingen kunnen deze voor bijvoorbeeld baksteenproductie zijn aangewend.

De tertiaire (het geologische tijdvak van 66,0 tot 2,58 miljoen jaar geleden) gelaagdheden in de ondergrond van het onderzoeksgebied bestaan uit bodems van de zogenaamde Formatie van Kortrijk. Deze formatie is gevormd in het Vroeg-Eoceen, met andere woorden tussen 55 en 52 miljoen jaar geleden. De Formatie van Kortrijk bestaat uit mariene, hoofdzakelijk kleiige afzettingen met weinig macrofossielen. De Formatie van Kortrijk wordt opgesplitst in het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen, en het Lid van Aalbeke dat het laatst werd afgezet en zich binnen het projectgebied manifesteert. Het Lid van Aalbeke bestaat uit een homogene blauwe zware klei.⁴ Deze stijve kleien van het Lid van Aalbeke hebben een maximale dikte van 13 meter.⁵

⁴ Matthijs J., 2002. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 27-28-36, Provenleper-Ploegsteert, Geological Service Company bvba.*

⁵ Borremans M., 2015. *Geologie van Vlaanderen, Academia Press, Gent.*

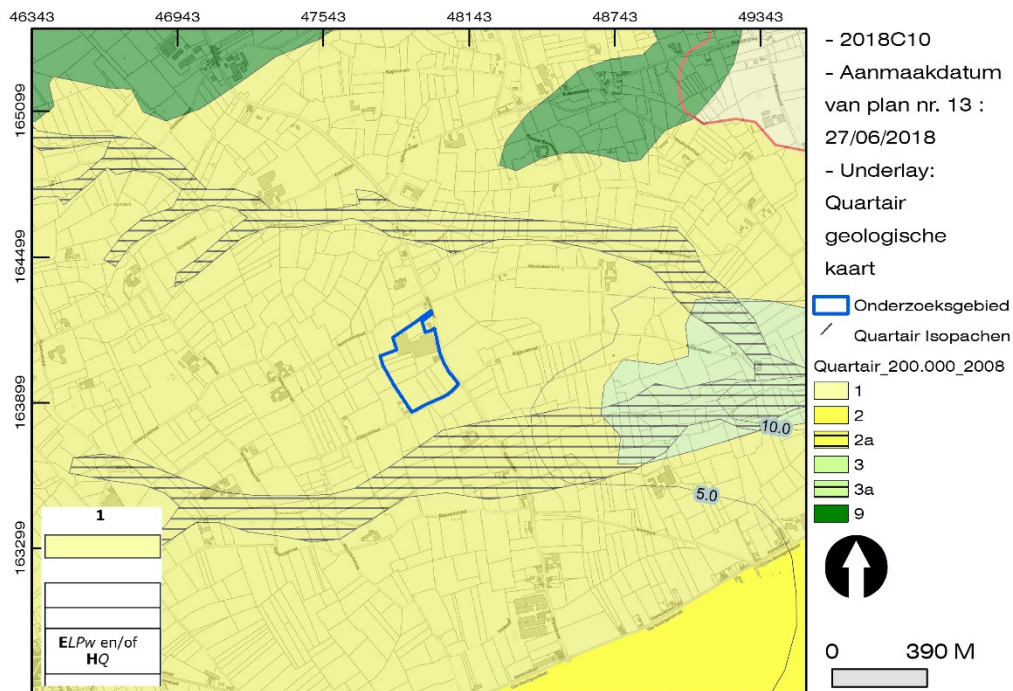
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen dit Lid van Aalbeke, wat voor een slechte drainage van de ondergrond kan zorgen, wanneer deze sedimenten ondiep aanwezig zijn of dagzomen. Op basis van de isohypsen bevindt de top van deze gelaagdheid zich binnen het onderzoek tussen 30 en 40 meter TAW, wat betekent dat deze tertiaire sedimenten zich vrij ondiep onder het maaiveld bevinden of zelfs dagzomen binnen het projectgebied.

Op het moment dat deze sedimenten werden afgezet was er überhaupt van de mens of van Wijtschate nog geen sprake, maar de erfenis van deze oerzee heeft tot op vandaag zijn invloed. Deze lagen zijn afgedekt door quartaire sedimenten en zowel de tertiaire als de quartaire gelaagdheden hebben de mens in het verleden en het gebruik van het land sterk beïnvloed.

4.1.3.2 Quartair geologisch

Op de quartair geologische kaart staan de bodemtypes weergegeven die afgezet zijn in het quartaire tijdvak (onderverdeeld in het Pleistoceen en het Holocene, respectievelijk voor en na de laatste ijstijd), met name vanaf 2,58 miljoen jaar geleden tot op heden. Deze afzettingen zijn meestal vrij ondiep aan de oppervlakte aanwezig en zijn in grote mate bepalend voor menselijke activiteiten zoals landbouw, veeteelt, enzovoort.

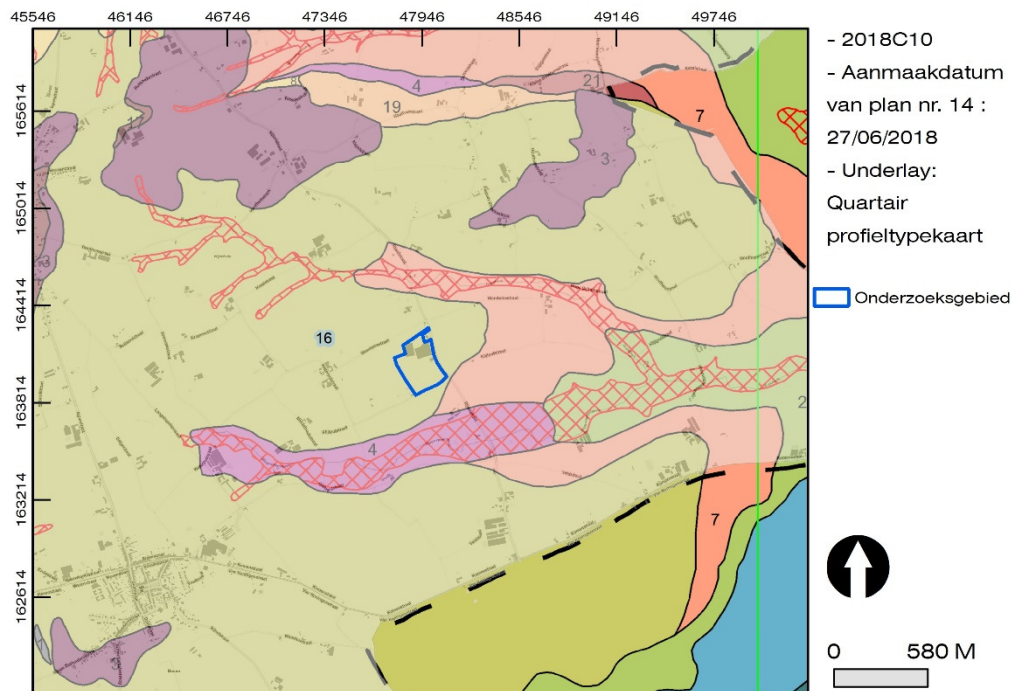

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

Het onderzoeksgebied staat ingekleurd als zijnde profieltype 2. Dit betekent dat het landschap wordt afgedekt door een eolische leemmantel (of loessmantel) die voornamelijk tijdens de jongste ijstijd werd afgezet (ELPw). Op deze loess hebben zich mogelijks vruchtbare al of niet verspoelde (colluviale) leembodems ontwikkeld (HQ). Het bodemprofiel bestaat uit een licht lemige uitgeloogde horizont met daaronder een zuiver lemige horizont die is aangerijkt met klei. Op basis van de isopachen kan echter gesteld worden dat dit quartair pakket ter hoogte van het projectgebied eerder beperkt is in dikte.

De quartair-geologische kaart beschikt over een verklarende tekst bij het kaartblad Proven-leper-Ploegsteert, waardoor de beschikbare quartaire gegevens op een grotere schaal (1/50.000) kunnen afgelezen worden.⁶ Op deze kaart worden de quartaire afzettingen meer in detail weergegeven, waardoor een betrouwbaarder beeld van het mogelijk aanwezige bodemtype kan opgesteld worden.

⁶Matthijs J., 2002. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 27-28-36, Proven-leper-Ploegsteert, Geological Service Company bvba.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de samengestelde quartair profieltype kaart.

Het projectgebied wordt gekarteerd binnen profieltype 16. Dit komt neer op een eolische dekmantel die werd afgezet onder glaciële omstandigheden tijdens de laatste ijstijd. Deze Weichsel-ijstijd wordt aanzien als één van de koudste Pleistocene ijstijden. De extreme koude zorgde ervoor dat op land en aan de polen grote hoeveelheden water in ijskappen werden vastgelegd waardoor een daling van de zeespiegel optrad en het Noordzeebekken volledig droog kwam te liggen. Sterke noordwesterwinden brachten sediment vanuit het droog liggende Noordzeebekken in beweging en transporteerden het in oostelijke richting. Het meer siltige materiaal werd door de wind in suspensie gebracht en verder landinwaarts in de heuvelige gebieden in Midden-België afgezet, dikwijls gepaard gaand met sneeuwstormen. Deze Weichseliaan loessmantel heeft een sterk nivellerend effect gehad op het reliëf waarbij binnen de beek- en rivierdalen sprake is van een dik sedimentpakket (tot 20 meter), terwijl dit op de vlakke plateaus eerder beperkt bleef tot gemiddeld 5 meter. Op de hellingen daarentegen wordt meestal slechts een dunne laag of helemaal niets aangetroffen (minder dan 1 meter). Binnen het projectgebied is er sprake van twee leempakketten die rusten op het hoger besproken tertiair substraat.

Het bovenste pakket (n1) bestaat uit een bruine (soms gele) leem tot zandige leem die in hoofdzaak op plateau's en interfluvia werd afgezet. Ze wordt zelden aangetroffen op hellingen en is slechts beperkt in dikte (zelden meer dan 2 meter). Het onderliggende leempakket (n2) bestaat uit een grijze homogene 'zuivere' fijne

leem die eveneens gekenmerkt wordt door een eolisch facies en rechtstreeks rust op het tertiair substraat (het Lid van Aalbeke).

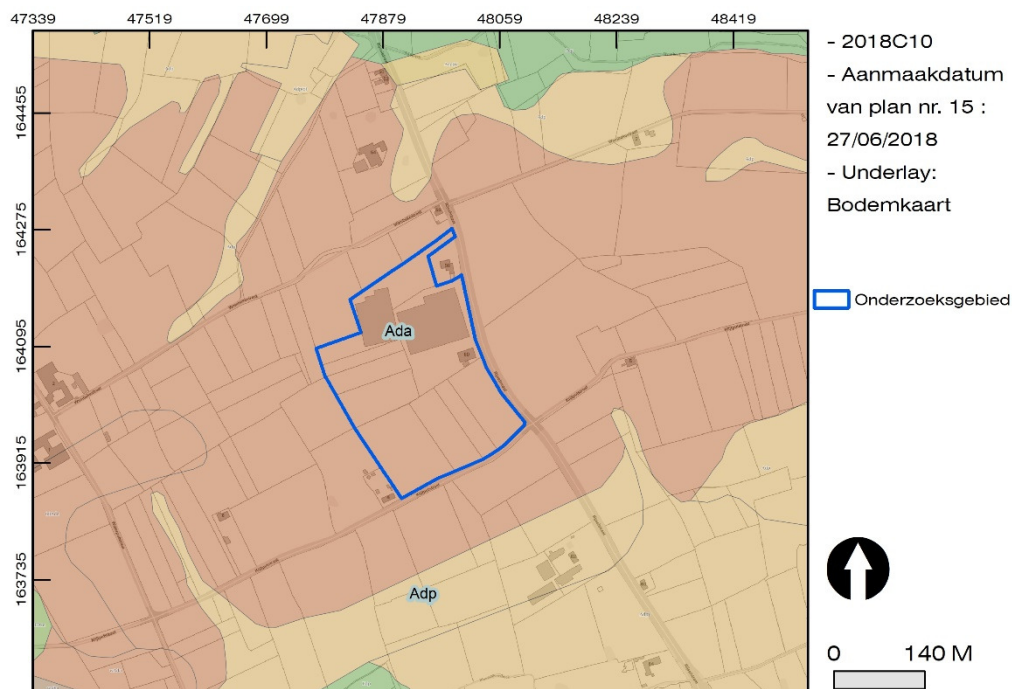
Bijgevolg komen de data van deze kaart overeen met deze uit de quartair geologische kaart die werd opgesteld met een kleinere schaal. In de praktijk komt dit neer op leem. Deze bodem laat zich gemakkelijk bewerken (landbouw) en leem is vrij vruchtbaar. Het feit dat het gebied dus vruchtbare en relatief arbeidsextensieve gronden herbergt, is een aantrekkingspool voor menselijke activiteiten.

Wel stelt de quartair-geologische profieltypekaart de data bij, in die zin dat er geen melding wordt gemaakt van hellingsafzettingen en er dus geen sprake is van colluviale pakketten binnen het projectgebied. Dit komt overeen met de gegevens uit de potentiële bodemerosiekaart. Mogelijks biedt een blik op de bodemkaart van België en de boringen (cf. infra) uitsluitsel hierover.

4.1.3.3 Bodemkaart van België

De menselijke activiteiten hebben zich sinds jaar en dag toegespitst op landbouw en veeteelt en in die optiek zijn de bodems in België geïnterpreteerd naar - voornamelijk- de bodemtextuur en de vochtigheid, met het oog op een duidelijk beeld van waar welke gewassen geteeld kunnen worden.

30

Figuur 17. Situering van het projectgebied op de bodemkaart.

Binnen het onderzoeksgebied komt slechts één bodemkundige eenheid voor, met name bodemtype Ada. Deze matig natte leemgronden vertonen een donkere

bruiningrijze bovengrond met duidelijke roestverschijnselen op de overgang naar de textuur B-horizont. Deze heeft een bruine basiskleur en wordt gekenmerkt door okerkleurige gley-verschijnselen. Naar onder toe zijn grijsachtige vlekken waar te nemen, veelal met ijzer- of mangaanconcreties. Deze Ada-gronden worden in hoofdzaak aangetroffen in terreindepressies met een gebrekkige afwatering, maar komen ook voor aan de lagere kant van terreinhellingen. Ze worden gekenmerkt door onvoldoende natuurlijke drainering.

Op basis van bovenstaande gegevens kan worden besloten dat de bodemgesteldheid binnen het onderzoeksgebied voor menselijke activiteiten gunstig zou moeten zijn, indien de waterhuishouding onder controle kan worden gebracht.

In een volgend hoofdstuk zal worden onderzocht of de data uit de bodemkaart ook overeenstemmen met de huidige situatie. Hiervoor worden data aangewend uit de boringen die in de Databank Ondergrond Vlaanderen zijn opgenomen en uit de controleboringen.

4.1.3.4 Gekende boringen⁷

Gekende en gekarteerde boringen die in de DOV (Databank Ondergrond Vlaanderen) zijn opgenomen, kunnen een waardevolle aanvulling zijn op de gekende aardkundige gegevens, ook al zijn deze meestal niet met archeologische doeleinden in gedachten uitgevoerd. Het zijn eerder sonderingen voor het bepalen van draagkracht of samendrukbaarheid of zelfs 19^e -eeuwse boringen.

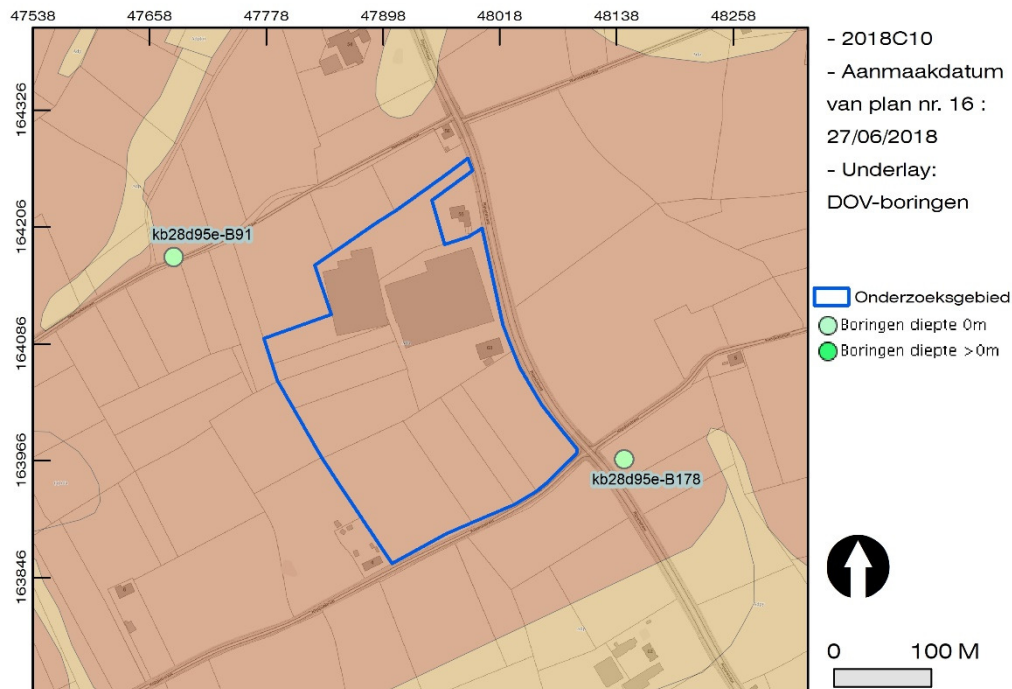
In de nabijheid van het onderzoeksgebied kan een aantal boringen besproken worden.

Boring met code kb28d95e-B178 werd uitgevoerd in 1898 ten zuidoosten van het projectgebied en doorsnijdt een bodem met dezelfde classificatie als binnen het projectgebied. De boring maakt slechts melding van één quartair pakket dat bestaat uit bruine leem die geleidelijk overgaat naar een grijze kleur. Dit komt overeen met de beschrijving van de bodemopbouw op de quartair-geologische kaart. De dikte van de vastgestelde quartaire laag (-4,50 meter)- sluit nauw aan bij de quartaire isopachen ten oosten van het projectgebied.

Boring met code kb28d95e-B91 is een boring met onbekende betrouwbaarheid en geeft aan dat er in de gekarteerde eenheid Ada een quartaire afzetting van 2,50 meter dik aanwezig is die bestaat uit een grijsachtige leem. Er worden geen verdere details gegeven.

⁷ www.dov.be

Deze data komen bijgevolg overeen met de gegevens uit de quartair geologische profieltypekaart waarbij melding gemaakt wordt van de aanwezigheid van een eolische loessmantel.

Figuur 18. Situering van relevante DOV-boringen ten opzichte van het projectgebied.

32

Er moet worden besloten dat de boringen, opgenomen in de DOV, voor het huidige onderzoeksgebied, ontbreken aan volgende kenmerken:

- Er zijn niet genoeg boringen uitgevoerd, voornamelijk dan met een afwezigheid van boringen binnen het onderzoeksgebied
- De boringen die in de bodemeenheden Ada voorkomen bevestigen de data uit de geologische kaarten waarbij melding gemaakt wordt van de aanwezigheid van een eolische loessmantel.
- Tevens bevestigen deze DOV-boringen dat er sprake is van een quartaire laag die enkele meters dik is, waardoor het tertiaire sediment niet dagzoomt, maar zich dieper onder het maaiveld bevindt dan de tertiaire isohypsen aantoonde.

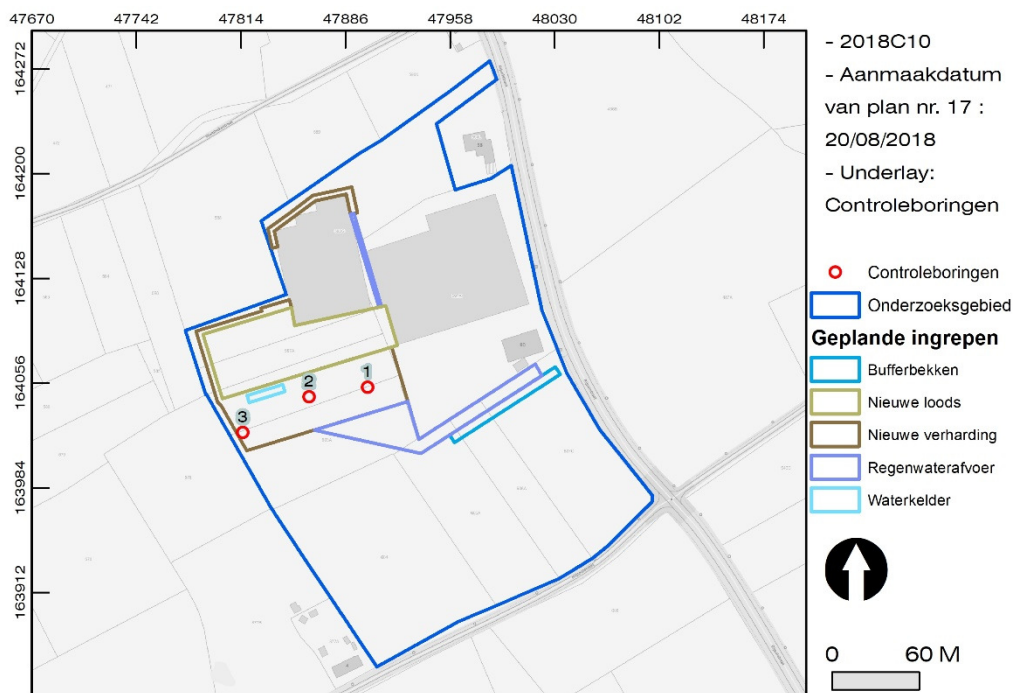
Om de theorie van de aardkundige data alsnog aan de praktijk te toetsen, werden op 23 april 2018 door Hembyse Archeologie controleboringen uitgevoerd.

4.1.3.5 Controleboringen

Op 23 april 2018 werden binnen het onderzoeksgebied drie controleboringen geplaatst om de data uit de bodemkaart te toetsen en hierbij vast te stellen wat de dikte van de teelaarde was, alsook wat de impact (verstoringsgraad) van de bouwvoor op de natuurlijke bodemopbouw was.

De boringen werden geplaatst over de lengte-as van de zone waarbinnen met zekerheid bodemverstorende werken (waterkelder, nieuwe verharding en loods, nieuwe grondstoffenopslag, ...) zouden plaatsvinden. De exacte locatie van het bufferbekken was op dat moment nog niet gekend. Er werd tot een beperkte diepte (tot er zekerheid was dat het “moedermateriaal” was aangesneden) geboord.

De controleboringen zijn meer uitvoerig beschreven dan volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 noodzakelijk is, dit heeft een kwalitatief product tot doel. Voor de foto's en boorkolommen wordt naar de bijlagen verwezen.

33

Figuur 19. Situering van de controleboringen binnen het projectgebied ten opzichte van de geplande ingrepen.

Algemeen kan gesteld worden dat de bodemopbouw binnen deze zone vrij gelijkaardig is. De toplaag, met een dikte van 25 centimeter, bestond uit een fijne zandige leem met een bruine kleur en baksteenpuin in de bijmenging. Bij Boring 2 kon worden vastgesteld dat deze toplaag onmiddellijk op de natuurlijke bodem rustte: de overgang was immers scherp afgelijnd. Deze C-horizont werd gekenmerkt door een (bruin)beige zandige leem met lichte gley-verschijnselen.

Figuur 20. Terreinopname van Boring 2 (© Hembyse).

Ter hoogte van Boring 3 werd tussen de Ap- en de C-horizont een antropogeen aangevoerd pakket met een dikte van 20 centimeter aangetroffen. Deze laag bruine zandige leem werd eveneens gekenmerkt door inclusies van baksteengruis.

Figuur 21. Terreinopname van Boring 3 (© Hembyse).

Boring 1 sluit meer aan bij Boring 2, in die zin dat er geen aangevoerd pakket werd vastgesteld. Wel was de overgang tussen de teelaarde en de natuurlijke bodem minder scherp. Er werd een begin van bodemvorming aangetroffen, die zich echter slechts uitstrekte over een dikte van 5 centimeter. Deze dunne laag kan als een verweringshorizont (Bw) geïnterpreteerd worden.

34

Figuur 22. Terreinopname van Boring 1 (© Hembyse).

Uit deze boringen kan worden besloten dat:

- Er sprake is van een (gedeeltelijke) aftopping van het terrein, vermoedelijk door recente landbouwactiviteiten.
- Er geen afgedekte (beschermde) horizonten binnen het onderzoeksgebied aanwezig zijn

4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving

4.2.1 Algemene historische situering van het plangebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich heden op het grondgebied van Wijtschate, één van de oudste dorpen die behoren tot de gemeente Heuvelland.⁸ Het dorp wordt, samen met Ieper, Kemmel en Voormezele, voor het eerst vermeld in een akte uit 961 waarin aangegeven staat dat de tienden van “Widisgatis” geschonken worden aan het kapittel van Sint-Donaas te Brugge, die beschikte over het patroonsrecht (i.e. het recht om de pastoor te benoemen) van de kerk van Wijtschate tot aan de Franse Revolutie. Bestuurlijk behoorde het dorp tot de Kasselrij Ieper en was het van belang voor de voedselvoorziening van deze stad.

In de loop der jaren was Wijtschate het toneel van vele oorlogen. Zo kampeerde het Franse leger in 1328 te Wijtschate tijdens de belegering van Ieper in de strijd van de boeren van de Vlaamse Kustgemeentes tegen de hoge belastingen; en ook de Engelsen trokken enkele jaren later, tijdens het Beleg van Ieper in 1383, al plunderend door Wijtschate. In de 16^e eeuw werd de streek voornamelijk geteisterd door de strijd van de bosgeuzen tegen de Spaanse koning. Hierbij werd de kerk gedeeltelijk vernietigd en ontvolkte de regio. Nadat de geuzen door de Spanjaarden in 1582 verdreven waren bleef het echter onrustig in de streek ten gevolge van verschillende roversbenden. In 1635 brak een nieuwe oorlog uit, tussen Spanje en Frankrijk, die de resterende inwoners op de vlucht deed slaan. De oorlogsellende duurde tot 1672: Wijtschate maakte van dan af deel uit van Frankrijk waarbij de naam van het dorp herdoopt werd tot “la paroisse de Huit et Quatre”, verwijzend naar de Franse uitspraak van Wijtschate als “huittecat”. De vrede was echter van vrij korte duur want ook in de 18^e eeuw werd de streek gekenmerkt door belegeringen en plunderingen. De Franse Revolutie maakte hier uiteindelijk een einde aan, waarna het rustig bleef tot in 1914. De Eerste Wereldoorlog zou de ganse gemeente overhoop halen: er werd immers fel gestreden om de strategisch belangrijke heuvelrug Wijtschate-Mesen.⁹

De strijd te Wijtschate begon op 31 oktober 1914, tijdens de Eerste Slag om Mesen. De Duitsers stonden aan de oostzijde van Wijtschate terwijl de “London Scottish” vanuit Ieper aan de westzijde van Wijtschate voorbij trokken. Er volgden zware gevechten waarbij het Duitse leger erin slaagde om de heuvel in te nemen. Aangezien enkel de locatie te Wijtschate de mogelijkheid bood om Ieper en het volledige gebied ten westen hiervan te observeren, bouwde het Duitse leger hier een vesting uit. Op 7 juni 1917 volgde de Tweede Slag om Mesen, de zogenaamde Mijnenlag, waarvan de sporen tot op heden in het landschap zichtbaar zijn. De

⁸ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Wijtschate#Geschiedenis>

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Wijtschate* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121307> (geraadpleegd op 7 maart 2018).

Britse troepen hadden gedurende anderhalf jaar tunnels gegraven om tot onder de Duitse stellingen te geraken. De eigenlijke aanval werd reeds ingezet op 3 juni met hevige bombardementen die aanhielden tot 7 juni. In de vroege ochtend van die dag bleef het plotseling stil. Twintig minuten later brak de hel los: maar liefst 19 van de 24 geplaatste mijnen explodeerden. Eén hiervan hadden de Duitsers in 1916 reeds onschadelijk kunnen maken. Op 17 juli 1955 ontplofte nog een mijn door een blikseminslag.

Het bekendste restant van de Mijnenslag is Krater 11 in Wijtschate, beter gekend onder de naam “Pool of Peace”, een krater met een diameter van 76 meter.

Met de daarop volgende aanval konden de Britten en de Australiërs de heuvelkam heroveren, een terreinwinst van maar liefst 7 kilometer en een groot succes in de loopgravenoorlog van 1914-1918.

Hoewel de Engelsen steeds spreken over “The Battle of Messines Ridge”, spreken de Duitsers meestal van “der Schlacht am Wytschaete-Bogen”, omdat Wijtschate immers in het midden van het veroverde gebied lag en dus een meer accurate benaming betreft.

Na de Eerste Wereldoorlog werd de volledig verwoeste gemeente wederopgebouwd naar de vooroorlogse situatie.

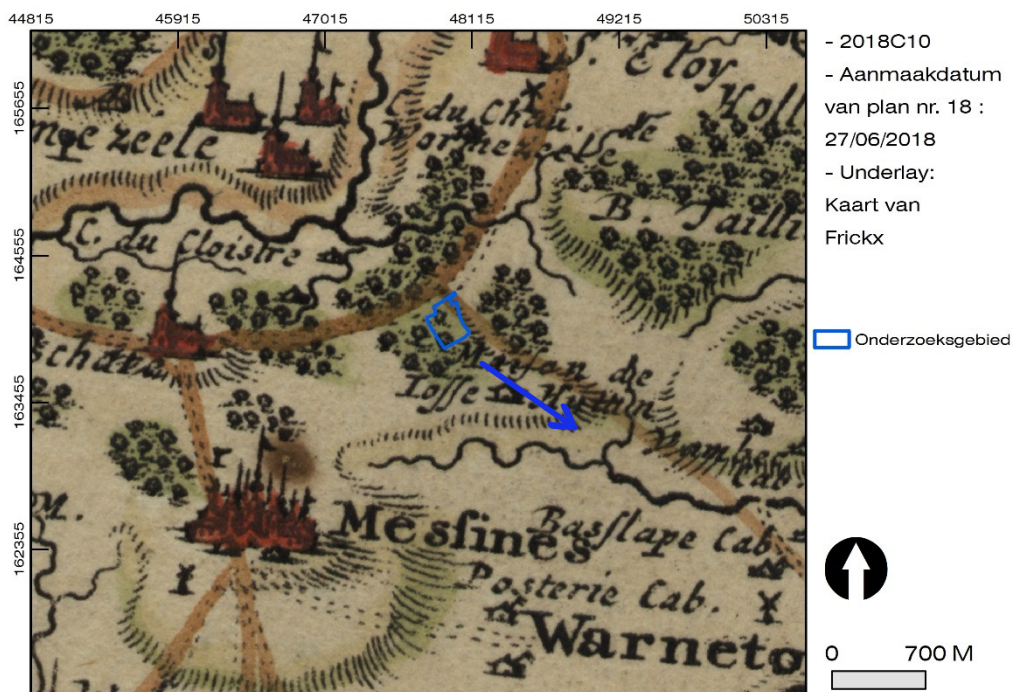
Op basis van bovenstaand historisch overzicht van het onderzoeksgebied kan worden besloten dat het raadplegen van historisch kaartenmateriaal, waar het onderzoeksgebied op gekarteerd is, noodzakelijk is voor een volledige inschatting van de archeologische waarde van het gebied.

4.2.2 Relevante historische kaarten en plannen

Om de historische waarde van het onderzoeksgebied in te schatten wordt in onderstaand hoofdstuk historisch kaartenmateriaal onderzocht.

4.2.2.1 Frickx-kaart (1744)

Ondanks de grote verschuiving van het gegeorefereerde kaartblad kunnen enkele belangrijke landschappelijke elementen herkend worden.

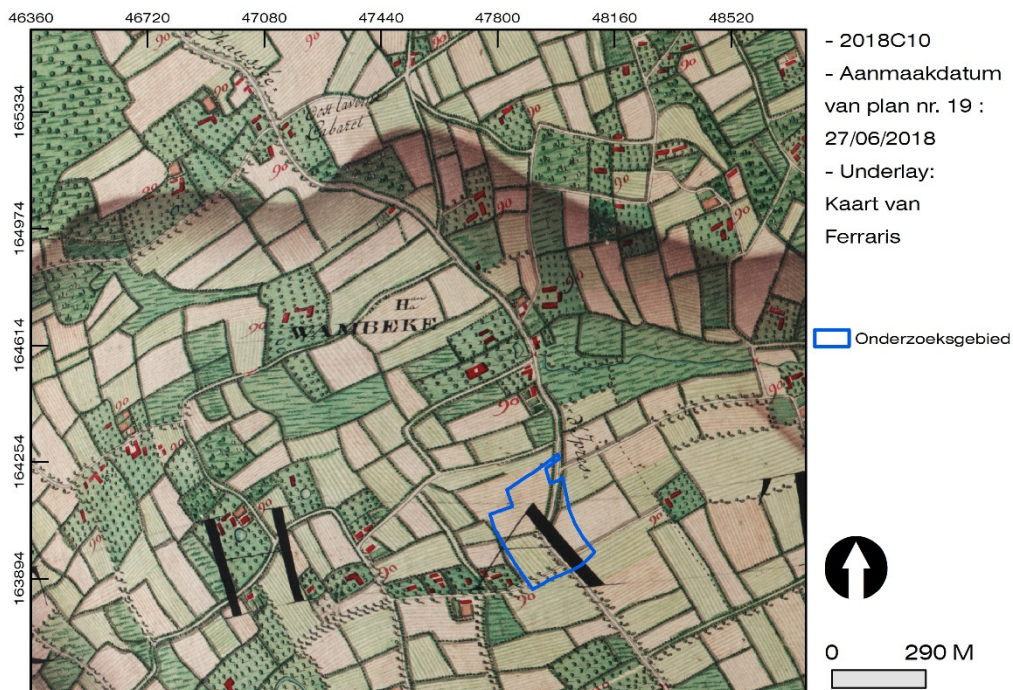
Figuur 23. Situering van het projectgebied op de kaart van Frickx.

Het dorp Wijtschate staat op dit kaartenmateriaal aangeduid als “Wischate”. Vanuit de dorpskern loopt de leperstraat in zuidelijke richting naar het dorp Mesen. Ten zuiden hiervan staat de heuvelrug duidelijk aangegeven. Het projectgebied bevindt zich in realiteit op de oostelijke flank van deze heuvel, waardoor duidelijk is dat de kaart een verschuiving in oostelijke richting kent. Aangezien ook de Rijselstraat, die naar Waasten loopt, herkenbaar staat weergegeven, kan het projectgebied min of meer gesitueerd worden. Het projectgebied bevindt zich met name tussen de heuvelrug in het noorden, de Rijselstraat in het oosten en de Blauwepoortbeek in het zuiden.

4.2.2.2 Atlas van Ferraris (1777)

Aangezien het projectgebied niet gekarteerd staat op het kaartenmateriaal van Villaret, noch op dat van Masse, wordt hier onmiddellijk overgegaan naar de kaart van Ferraris.

Op het gegeorefereerde kaartenmateriaal van Ferraris bevindt het onderzoeksgebied zich langs de “Chaussée d’Ipres”, de huidige Rijselstraat, die het gehucht Oosttaverne, aangeduid als “Oost Taverne Cabaret” ten noorden van het projectgebied, verbindt met Waasten in het zuiden. Het projectgebied kan gesitueerd worden aan de westzijde van deze baan, ten zuiden van “Hameau de Wambeke”, op het kruispunt met de huidige Wambekestraat. Ter hoogte van het projectgebied maakt de Rijselstraat nog een scherpe knik, die heden is rechtgetrokken. In het zuiden wordt het projectgebied begrensd door de huidige Klijtputstraat die reeds staat weergegeven op het kaartmateriaal van Ferraris als een door bomen omzoomde laan. Het projectgebied is volledig in gebruik als agrarisch gebied en behoort tot het “Chatellenie d’Ipres” (cf. supra: Kasselrij van Ieper).

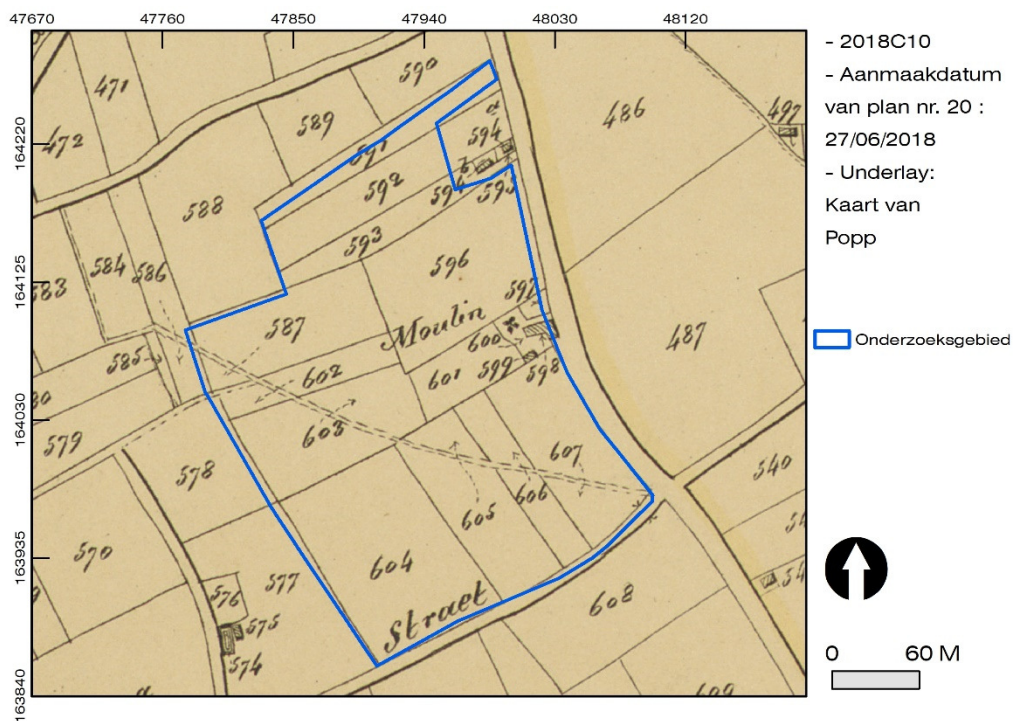

Figuur 24. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

4.2.2.3 Primitief kadaster en Popp-kaarten (1830 – 1842)

Circa vijftig jaar na de opmaak van de Atlas van Ferraris verscheen voor onze gewesten een eerste versie van het kadasterplan, waarmee heden nog steeds gewerkt wordt. Deze plannen zijn in het begin van de jaren 1830 opgemaakt en geven dan wel geen beeld van het landgebruik, maar wel van perceelsindelingen en infrastructuur.

Op de kaart van Popp wordt de Rijselstraat weergegeven als de “Route de Warneton” en de Klijtputstraat als “Kleyt Pot Straet”. Het projectgebied wordt van noordwest naar zuidoost doorsneden door een buurtweg die in het noordwesten aansluiting vindt op een buurtweg die in westelijke richting loopt.

Figuur 25. Situering van het projectgebied op de kaarten van Popp.

Ter hoogte van de Rijselstraat bevinden zich twee kleine woongehelen. Het meest noordelijk gelegen woongeheel wordt gevormd door een vierhoekig gebouw aan de straatzijde en een achterliggend rechthoekig gebouw dat haaks op de straat georiënteerd is.

Het zuidelijke woongeheel bestaat enerzijds uit een L-vormig gebouw dat met de korte zijde grenst aan de Rijselstraat en anderzijds uit een kleiner vierkant gebouw ten zuidwesten hiervan.

Net ten noordwesten van het L-vormige gebouw wordt een molen weergegeven. Deze kan geïdentificeerd worden als de Wambekemolen, zo vernoemd naar het

gelijknamige gehucht dat door de Rijselstraat doorsneden wordt. De molen stond eveneens gekend onder de benaming Nieuwe Molen, of Blauwepoortmolen en bevond zich kadastraal op het perceel D600, langs de steenweg naar Waasten en nabij de Blauwepoortbeek (cf. supra). Deze voormalige staakmolen kende een gebruik als korenmolen en werd opgericht vóór 1825. In oktober 1914, tijdens de Eerste Slag om Mese, werd de molen vernield. Op een bewaarde prentkaart is de Wambekemolen in volle actie te zien. Een paard trekt de wagen de helling op terwijl de molenaar op de uitkijk staat in de deuropening en de muldersknecht aan de voet van de molen.¹⁰

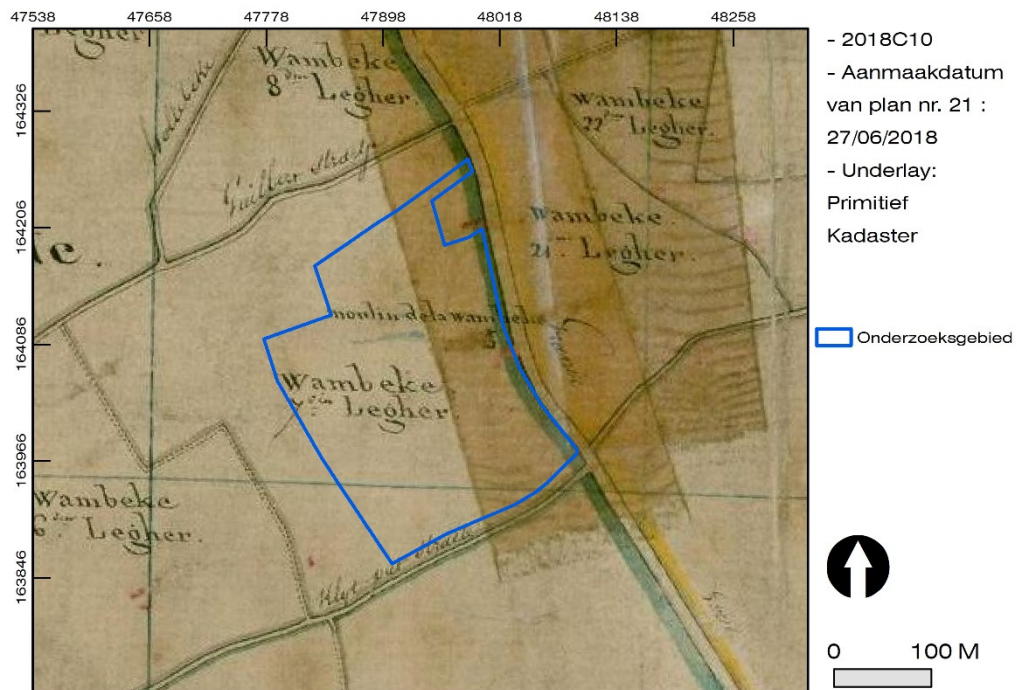
¹⁰ <http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?AdvSearch=3485>

Figuur 26. Zicht op de Wambekemolen¹¹ (datum onbekend) en dezelfde locatie in 2018 (©Hembyse).

De situatie op het Primitief Kadaster is zeer vergelijkbaar met deze op de Poppkaart, al worden minder details weergegeven. Er worden noch perceelsindelingen noch buurtwegen weergegeven. Ter hoogte van de Rijselstraat wordt wel de bestaande bebouwing in roze polygoenen weergegeven. De Wambekemolen wordt aangeduid met de benaming “Moulin de la Wambeke”.

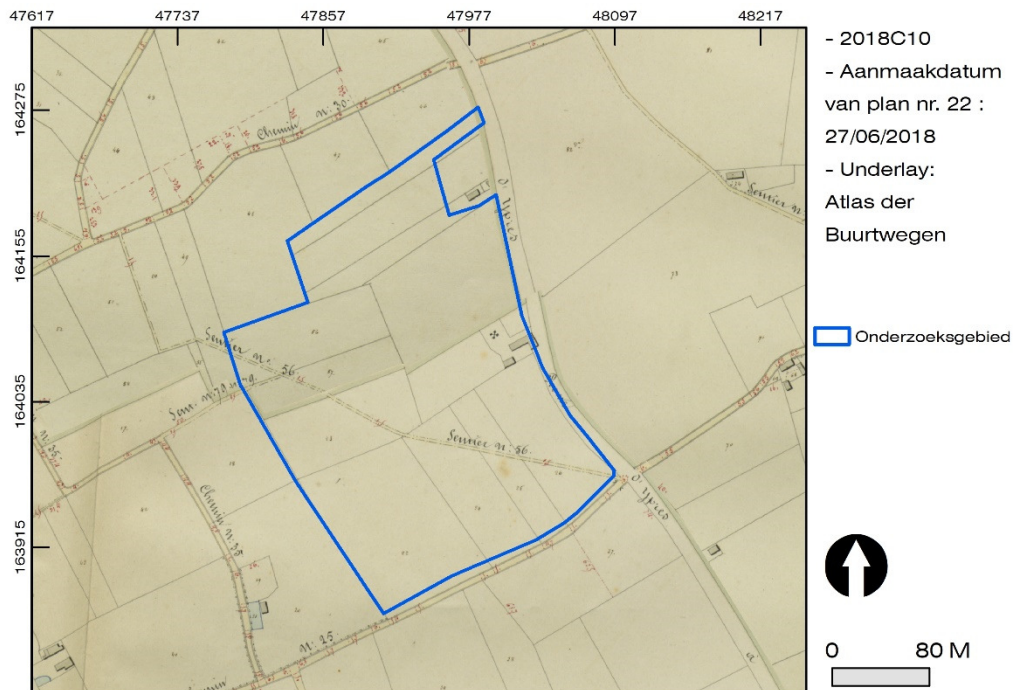
¹¹ Verpaalen J., 1995. *Molens van de frontstreek, De Klaproos, Veurne.*

Figuur 27. Situering van het projectgebied op het primitief kadasterplan.

4.2.2.4 Atlas der Buurtwegen (ca. 1840)

Op de Atlas der Buurtwegen wordt het projectgebied in het oosten begrensd door de “Route d’Ypres” en in het westen door de “Chemin n° 25”. Het projectgebied wordt van noordwest naar zuidoost doorsneden door een buurtweg, de “Sentier n° 56”, die in de noordwestelijke hoek aansluiting vindt met de “Sentier n° 79”. Aan de Rijsselstraat wordt enkel bebouwing weergegeven ter hoogte van de Wambekemolen, die zelf ook nog weergegeven wordt.

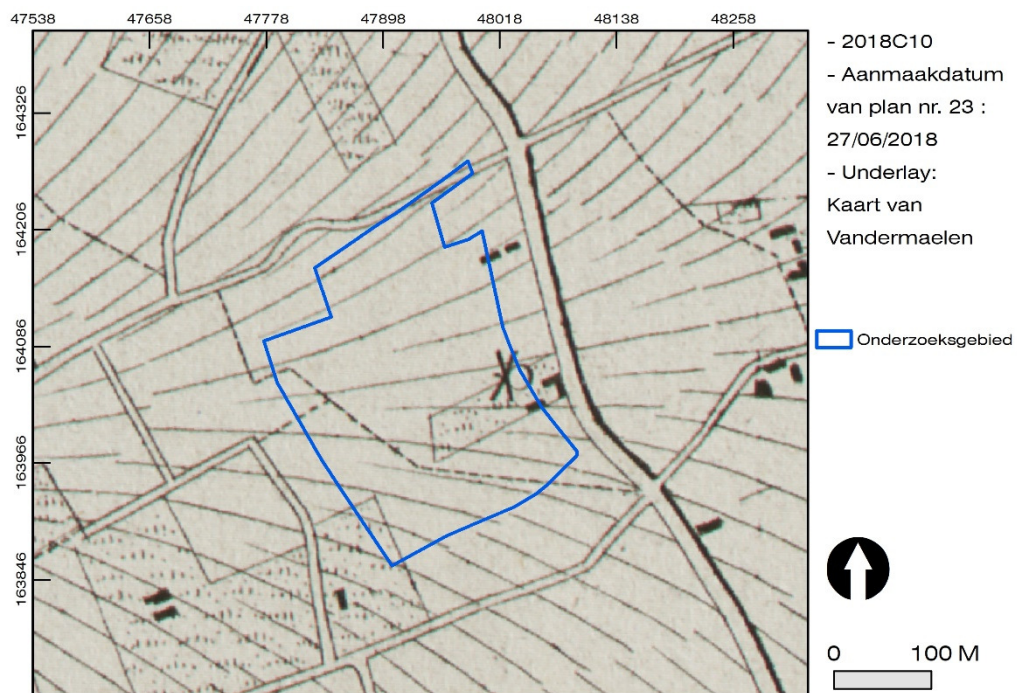

Figuur 28. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

4.2.2.5 Vandermaelen kaarten (1846-1854)

Op het georefereneerde kaartenmateriaal van Vandermaelen wordt het projectgebied vrij gelijkaardig weergegeven als op de kaart van Popp, al moet rekening gehouden worden met een verschuiving van het kaartblad in zuidoostelijke richting. De perceelsindeling ter hoogte van het projectgebied beperkt zich hier echter tot het perceel waarop de Wambekemolen staat.

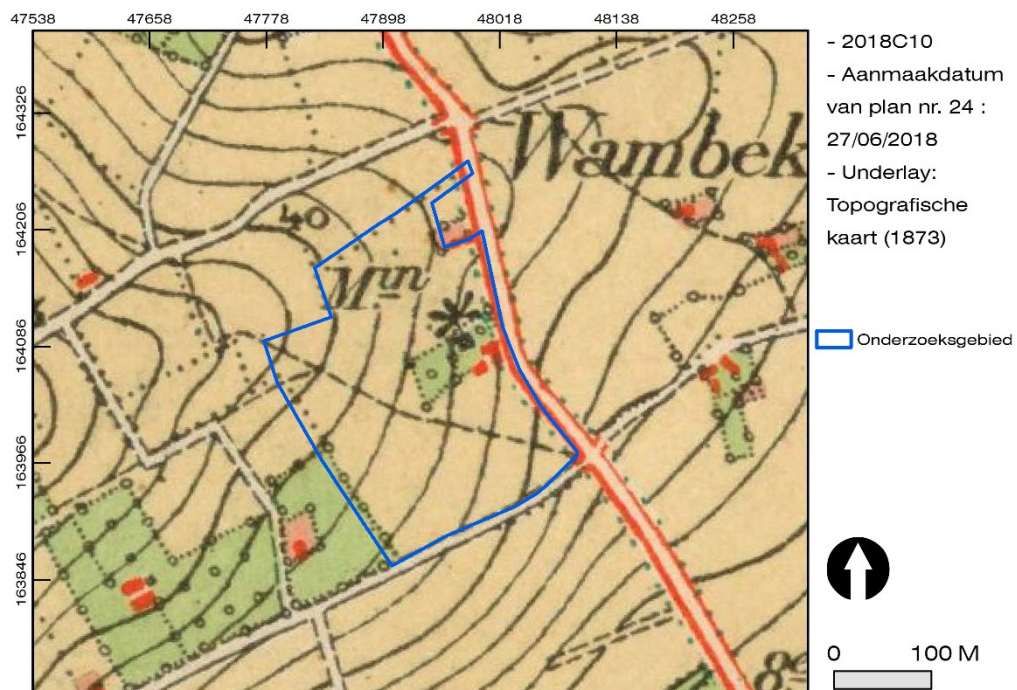
Aangezien het een topografische kaart betreft, wordt ook de hellingsrichting van de heuvelrug cartografisch weergegeven.

Figuur 29. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

4.2.2.6 Topografische kaart 1873

De oudste beschikbare topografische kaart van België geeft een gelijkaardig beeld als de kaart van Vandermaelen. Er is sprake van een groot perceel dat quasi het volledige projectgebied beslaat, en waarbinnen een kleiner perceel wordt weergegeven. Ter hoogte van dit kleinere perceel bevinden zich nog steeds twee gebouwen die hoogstwaarschijnlijk als woonhuis en achterliggende stalling geïdentificeerd kunnen worden. Ook de Wambekemolen wordt nog afgebeeld op het kaartmateriaal. De heuvelflank wordt weergegeven middels een aantal dicht opeenvolgende hoogtelijnen, wat wijst op een vrij sterke helling.

Figuur 30. Situering van het projectgebied op de topografische kaart uit 1873.

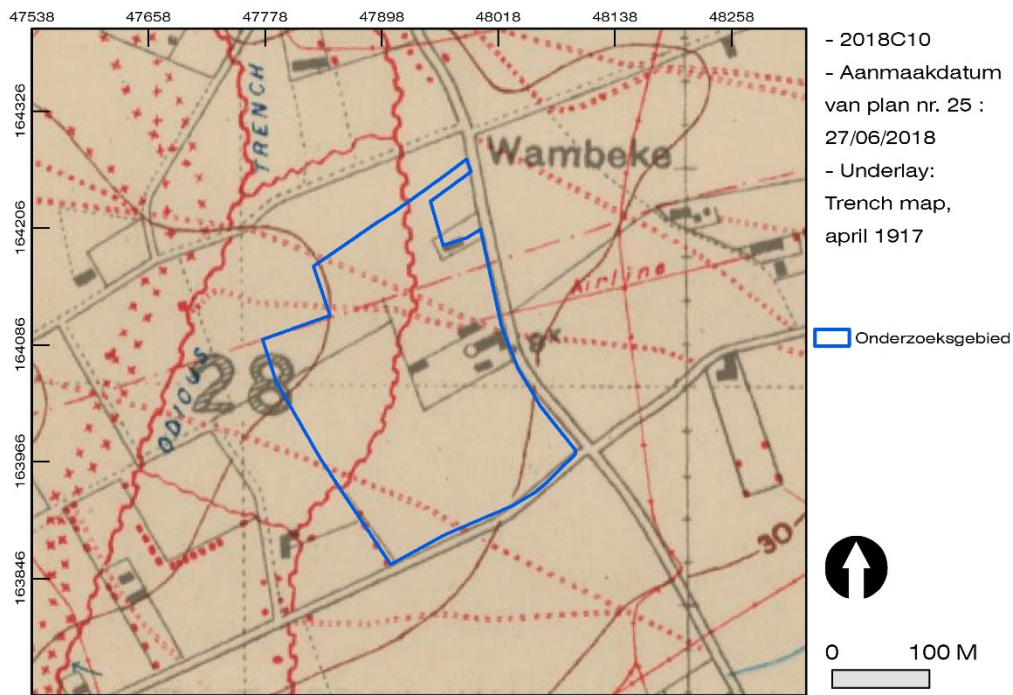
4.2.2.7 Eerste Wereldoorlog

Enkele belangrijke wijzigingen doen zich voor tijdens de Eerste Wereldoorlog, zowel ondergronds als bovengronds. Om deze veranderingen op basis van luchtfoto's en loopgravenkaarten uitvoerig te begrijpen, werd op 25 september 2018 aan het Centrum voor Historische en Archeologische Luchtfotografie van de Vakgroep Archeologie van de Universiteit Gent gevraagd om een historisch onderzoek voor deze specifieke vraagstelling uit te voeren.¹² Uit dit onderzoek, dat de focus legt op de bodemingrepen in het westelijke deel van het volledige projectgebied, bleek dat er gedurende de periode 1914-1916 sprake is van een abri (schuilplaats) en verspreide bomkraters. Voor de eerste gevechten rond Ieper in het begin van de oorlog zijn er dus weinig aanwijzingen voor activiteiten binnen het onderzoeksgebied. Het is pas vanaf 1917, in de aanloop naar de Derde Slag bij Ieper, dat er duidelijke wijzigingen in het onderzoeksgebied plaatsvinden.

Vanaf 1917 is er immers sprake van een loopgraaf die het projectgebied doorkruist van noord naar zuidwest. In het noorden bevindt zich haaks op de loopgraaf een begraven pijpleiding of kabel. Tevens is er sprake van verschillende *duck board tracks* die verbinding maken tussen de verschillende loopgraven, maar ook met de hoevegebouwen. Van deze laatste werden er twee bijgebouwd, waarvan het meest noordelijke via een luchtkabel verbonden was met gebouwen ten oosten van het projectgebied. De molen zelf is zo goed als verdwenen, wat verklaard kan worden door het feit dat deze tijdens de Eerste Slag om Mesein in oktober 1914 vernield werd. De molen werd niet meer heropgebouwd, maar mogelijks bleef het molenlichaam nog enige tijd zichtbaar in het landschap: op onderstaande kaart wordt immers nog steeds een cirkeltje weergegeven op de locatie van de molen.

¹²Stichelbaut B., 2018.

De voormalige buurtweg die het projectgebied doorsneed is verdwenen. Deze werd reeds op de topografische kaart uit 1904 niet meer weergegeven, en was dus hoogstwaarschijnlijk reeds in onbruik geraakt vóór het losbarsten van het oorlogsgeweld.

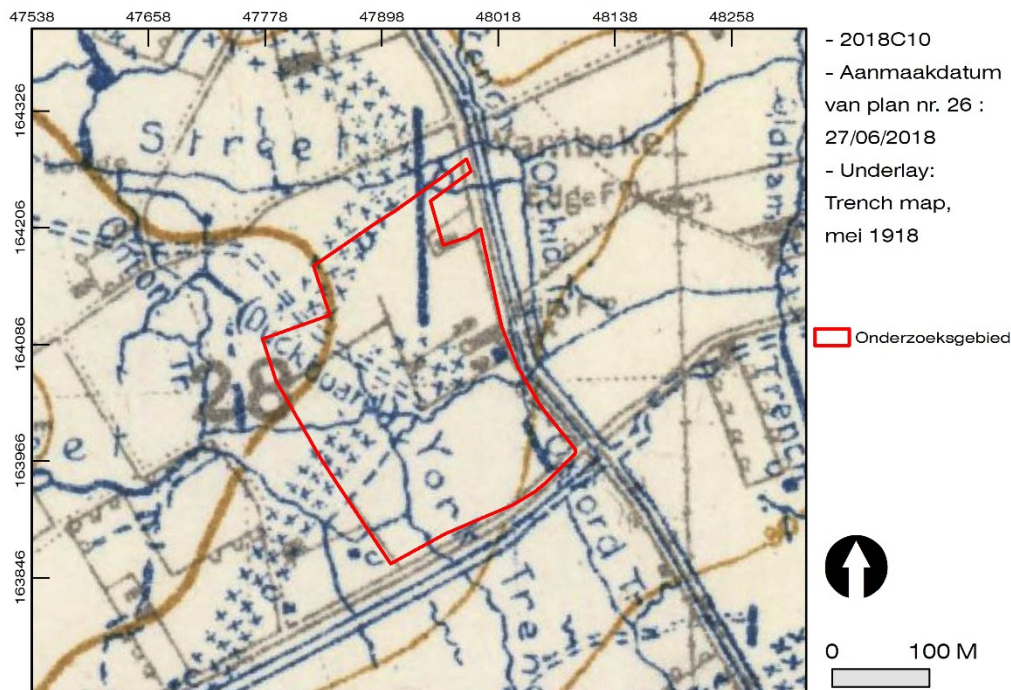
Figuur 31. Situering van het projectgebied op een loopgravenkaart uit april 1917.¹³

De Duitse stellingen worden in 1917 door de Britse troepen ingenomen en op de loopgravenkaarten en luchtfoto's uit 1917-1918 is zichtbaar hoe er binnen het onderzoeksgebied een Britse loopgraaf en verschillende bunkers aanwezig zijn. **Voor de details wordt verwezen naar het historisch onderzoek (zie bijlage).**

De loopgravenkaart uit mei 1918 geeft samenvattend aan dat de situatie op het terrein aan grote veranderingen onderhevig is geweest. Voor een goed begrip van het kaartmateriaal moet vooreerst gemeld worden dat de vijandelijke (i.e. Duitse) linies vanaf maart 1918 in het blauw staan weergegeven. Deze omschakeling van de kleuren werd doorgevoerd om de plannen beter in overeenstemming te brengen met het Franse gebruik waarbij de Duitse gevechtsstellingen in het blauw werden weergegeven, en de Britse in het rood.¹⁴

¹³ <http://library.mcmaster.ca/maps/ww1/home>

¹⁴ <https://library.mcmaster.ca/maps/ww1/evolve>

Figuur 32. Situering van het projectgebied op een loopgravenkaart uit mei 1918.¹⁵

Een opmerkelijke wijziging betreft de loopgraaf die op de kaart uit 1917 reeds zichtbaar was. Het noordelijke deel van deze loopgraaf werd opgegeven en vervangen door een gracht. Ten zuiden hiervan werd een prikkeldraadversperring aangelegd, waardoor een niet-omheinde weg loopt. Tot slot zijn verschillende loopgraven aanwezig binnen het projectgebied, waarvan enkele redelijk uitgebouwd zijn (cf. aanduiding 'Duckboard' op het kaartmateriaal). In het oosten van het projectgebied, ter hoogte van de hoevegebouwen, is de luchtlijn verdwenen. Wel staat, aan de straatzijde, een nieuw klein gebouwtje weergegeven dat geïnterpreteerd kan worden als een hutje of shelter ("hut or shelter" in de legende van de kaart). Ten zuidwesten van het projectgebied worden enkele betonnen, en dus versterkte, opstellingen weergegeven.

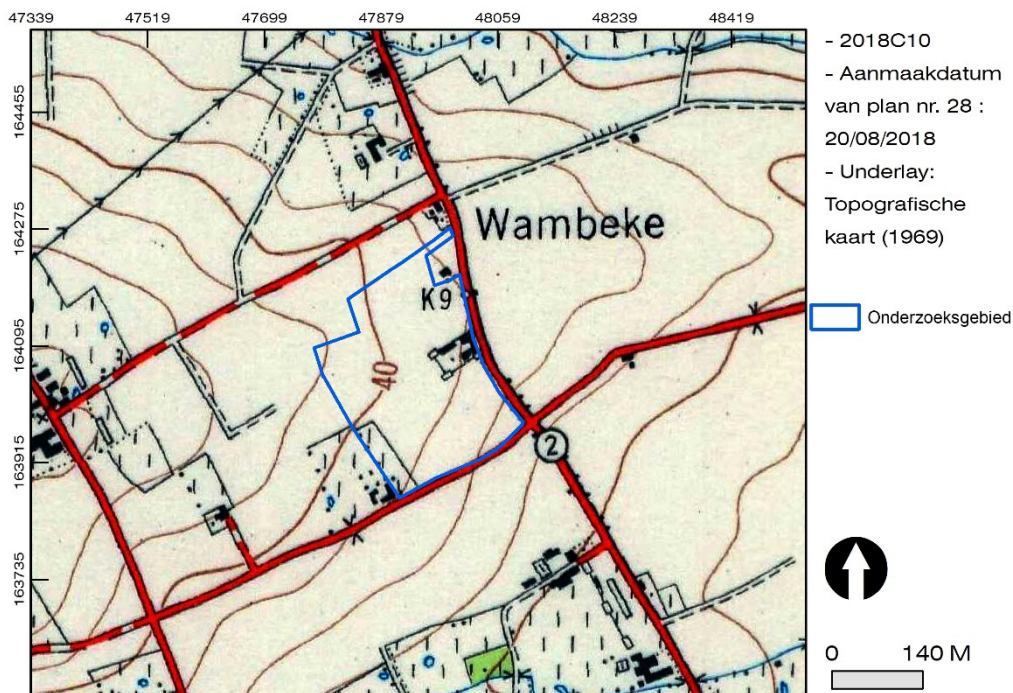
Samenvattend kan worden gesteld: "...dat er een potentieel is om WO1-structuren aan te treffen. Luchtfoto's en loopgravenkaarten tonen zeer duidelijk de aanwezigheid van zowel Britse als Duitse loopgraven uit diverse fases van de oorlog. Het projectgebied lag bovendien pal op de frontlijn in de periode tussen de start van de Mesenslag (7 juni 1917) en 31 juli 1917. Vanaf de start van de Derde Slag om Ieper tot aan het Duitse Voorjaarsoffensief lag het projectgebied op amper 450 meter van het front. Talrijke luchtfoto's tonen de ingrijpende en verwoestende

¹⁵ <https://www.mcmaster.ca/>

werking van de artillerie, letterlijk honderden granaattrechters zijn zichtbaar op de luchtfoto's.”¹⁶

4.2.2.8 Topografische kaart 1969

Na de oorlog probeert de bevolking zo snel mogelijk de draad van het dagelijkse leven terug op te pakken. Veel bomkraters en loopgraven worden gedicht zodat het terrein geëgaliseerd kan worden met het oog op het opnieuw inzaaien van de akkers. Het projectgebied krijgt derhalve min of meer hetzelfde uitzicht zoals voor het uitbreken van de oorlog. Uitzondering hierop vormt de afwezigheid van de Wambekemolen, die op de topografische kaart uit 1969 voor het eerst niet meer wordt weergegeven. Op de topografische kaart uit 1939 wordt de molen, of wat ervan overbleef, wel nog afgebeeld. Dit betekent vermoedelijk dat het molenlichaam ergens tussen de jaren '40 en '60 van vorige eeuw werd afgegraven in het licht van een heropbouw van de hoeve De hoevegebouwen hebben hierbij een uitbreiding genomen.

49

Figuur 33. Situering van het projectgebied op de topografische kaart uit 1969.

Enkele decennia later, in 1989, volgt een uitbreiding in noordelijke richting. De uitbreiding van het complex loopt verder tot op heden, en deze archeologienota kadert hier dan ook in.

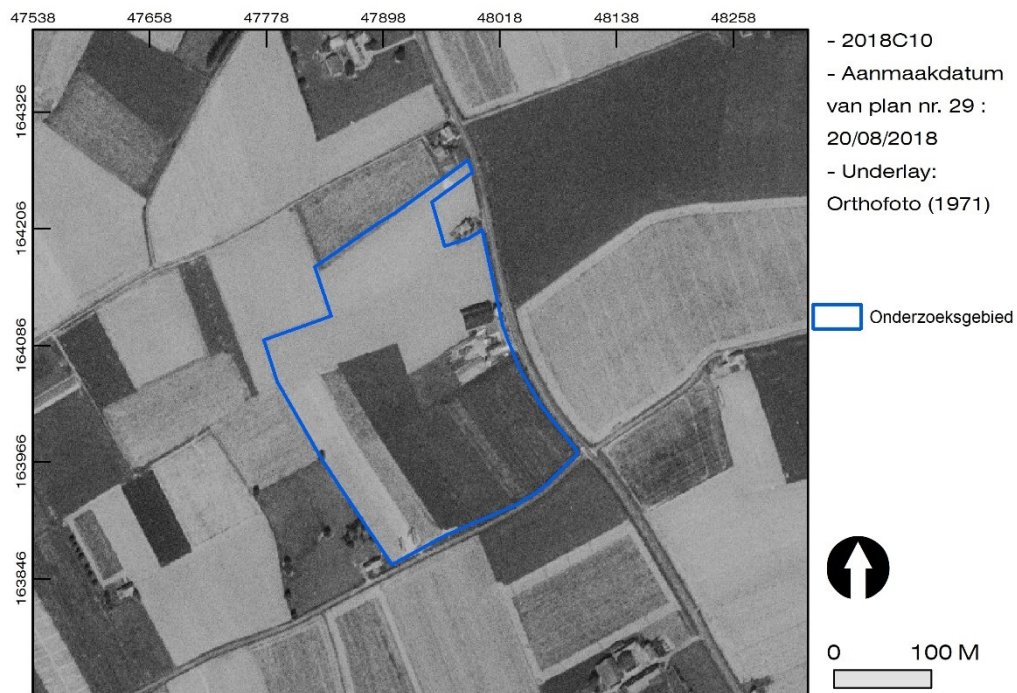
¹⁶Stichelbaut 2018, pagina 23.

4.2.3 Relevante luchtfoto's

Na het onderzoek van het kaartenmateriaal kunnen dus ook enkele publiek beschikbare luchtfoto's onderzocht worden die de meer recente evolutie van het onderzoeksgebied belichten.

4.2.3.1 Orthofoto uit 1971

De luchtfoto in grijstinten van het gebied in 1971 geeft de situatie zoals deze kon worden afgelezen uit de topografische kaart 1969 getrouw weer.

50

Figuur 34. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1971.

Er is enerzijds sprake van een woonhuis en anderzijds van een landbouwcomplex ten zuiden daarvan, nabij de voormalige molen. Het grootste gedeelte van het projectgebied is in gebruik als akkerland.

4.2.3.2 Orthofoto uit 1990

Op de orthofoto uit 1990 is de uitbreiding van het landbouwcomplex duidelijk zichtbaar. De ruimte tussen het noordelijk gelegen woonhuis en het landbouwcomplex is volledig opgevuld met een grote loods met wit dak. Ten westen van het hoevecomplex werd een kleinere loods, met grijs dak, bijgebouwd.

Figuur 35. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1990.

4.2.3.3 Orthofoto uit 2000-2003

Enkele decennia later, in 2003, is de situatie drastisch veranderd. De loods uit 1990 is nog steeds aanwezig, net als de kortere loodsten ten zuiden daarvan. De overige gebouwen van het landbouwcomplex zijn grotendeels afgebroken, met uitzondering van het oorspronkelijke gebouw dat zich aan de straatzijde bevindt. Ter hoogte van de afgebroken gebouwen werd een verharde zone ingericht. Ten westen van de loodsen werden nieuwe loodsen gebouwd.

Figuur 36. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 2003.

4.2.3.4 Orthofoto uit 2008-2011

Op de orthofoto uit 2011 is de laatste uitbreiding te zien, en dus ook de situatie zoals deze heden bestaat. Er werd een nieuwe drieledige loods gebouwd ten westen van de bestaande gebouwen. Ook de verharde zone werd uitgebreid: het betreft een stukje ten zuiden van de nieuwe loods, en een stuk ten westen en ten noordoosten hiervan.

Figuur 37. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 2011.

De stock grond met puin, van waarop tijdens het plaatsbezoek overzichtsfoto's genomen zijn, is op deze luchtfoto zichtbaar. Deze grond met puin is waarschijnlijk afkomstig van de bouw van de meest recente loodsen.

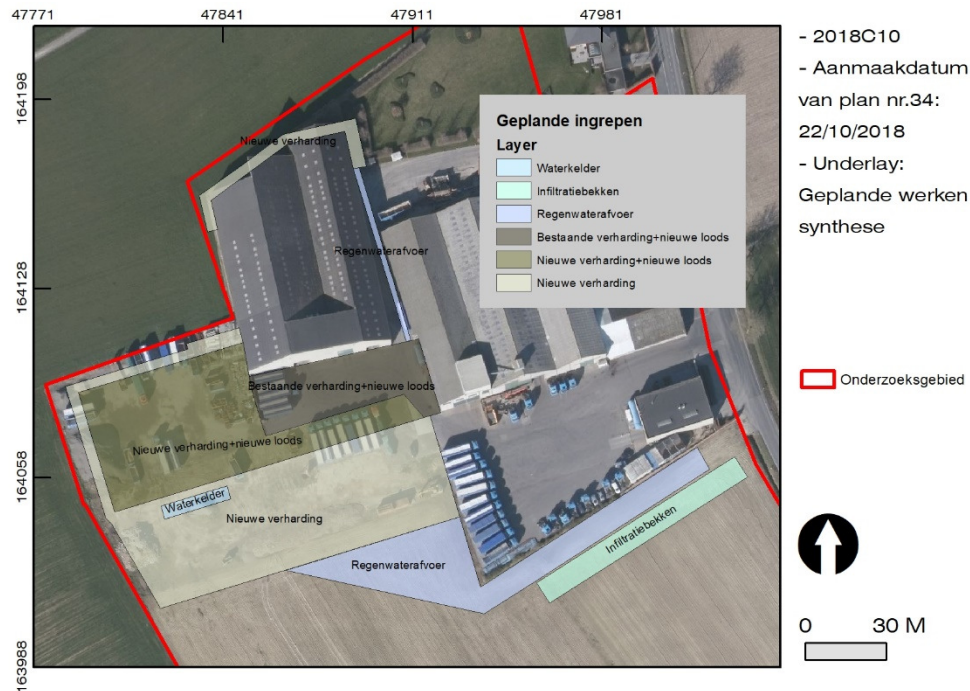
4.2.3.5 Orthofoto uit 2018

De meest recente orthofoto, met opnames uit de winter van begin 2018, toont de logistieke noodzaak aan uitbreiding. De noordwestelijke hoek van het projectgebied, nabij de meest recente loods, wordt in gebruik genomen als buitenopslagplaats, zowel voor grondstoffen (aardappelen, cf. supra) als voor materieel.

Figuur 38. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 2018.

De geplande uitbreiding vindt dan ook in hoofdzaak plaats in deze hoek, met name ter hoogte van het verharde gedeelte ten zuiden van de driedelige loods die omstreeks 2008-2011 werd gebouwd. De geplande bodemingrepen zullen reiken tot iets ten zuiden en ten westen van deze verharding. Tevens dient een bufferbekken te worden voorzien, dat wordt aangelegd ten zuiden van de burelen aan de straatzijde. Het zuidelijke gedeelte van het projectgebied blijft ongewijzigd in gebruik als akkerland.

Figuur 39. Situering van de geplande werkzaamheden binnen het projectgebied op de luchtfoto uit 2018.

Men kan er dus van uitgaan dat de geplande werkzaamheden in grote mate plaatsvinden in zones waarbinnen het bodemarchief gedeeltelijk bewaard is. In een volgend hoofdstuk zal dus worden onderzocht wat de archeologische parameters zijn die de verwachting naar archeologische resten binnen het onderzoeksgebied kunnen beïnvloeden.

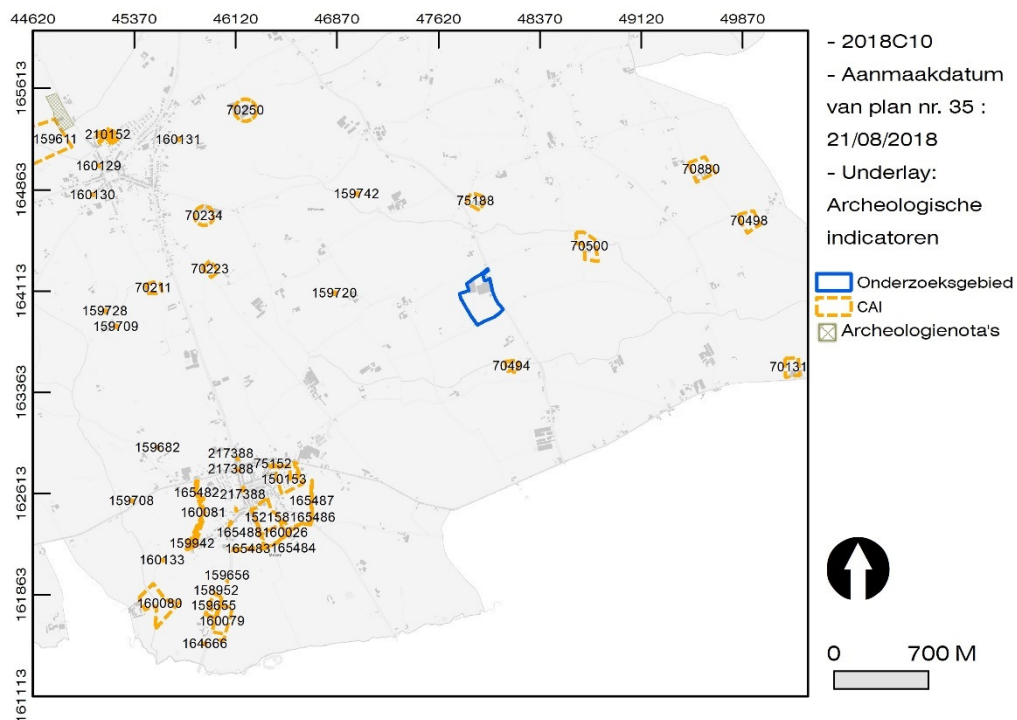
4.3 Archeologische situering van het onderzochte gebied

Het onderzoek van de archeologische waarde van het onderzoeksgebied begint bij het onderzoek van de reeds gekarteerde archeologische indicatoren. Het onderzoeksgebied bevindt zich niet binnen een Gebied Geen Archeologie (GGA) en de 19^e -eeuwse bijgebouwen zijn niet beschermd of opgenomen in de inventaris Bouwkundig Erfgoed. Deze databanken bieden dus geen archeologische indicatoren.

Daarnaast kan ook de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) worden geraadpleegd, waarin een groot aantal van de geregistreerde archeologische onderzoeken en vondsten van Vlaanderen staan geregistreerd.

4.3.1 Centrale Archeologische Inventaris

Binnen het onderzoeksgebied zijn geen archeologische vondsten in de CAI opgenomen.

56

Figuur 40. Situering van de voor het onderzoeksgebied relevante archeologische indicatoren.

De regio is tevens relatief arm aan archeologische vondsten: de meeste archeologische vindplaatsen in de ruimere omgeving van het projectgebied hebben betrekking op de aanwezigheid van een site met walgracht. Deze werd vastgesteld aan de hand van historisch kaartmateriaal, maar werden nog niet verder onderzocht. Het betreft CAI-meldingen 75188, 70500, 70880, 70498, 70494, 70223 en 70234.

Ten westen van het projectgebied kan melding gemaakt worden van CAI locatie 159720, ter hoogte van de Kraaistraat. In het kader van onderzoek naar erfgoed uit de Eerste Wereldoorlog werden hier in 2012 de restanten van een *deep dug-out* aangetroffen, ter hoogte van de voormalige 'How Farm'.

Sporen uit de Eerste Wereldoorlog werden tevens in grote mate geattesteerd in 2012 tijdens archeologisch onderzoek naar aanleiding van de aanleg van een collector in Mesen. Het betreft CAI meldingen 165487, 165486, 165484, 165483 en 165482, waarbij verschillende versterkingselementen, zoals schuttersputten en loopgraven, van zowel Duitse als Britse oorsprong werden aangetroffen. Tevens werden een Duitse bunker en verschillende tunnels gedocumenteerd. Ter hoogte van CAI 165483 en 165482 werden eveneens sporen uit de (Vroeg-)Romeinse tijd aangetroffen. Het betreft greppels en enkele paalkuilen, alsook twee brandrestengraven. Ook uit de middeleeuwen werden sporen geattesteerd, met name greppels en paalkuilen. De aangetroffen steen- en pannenbakkerij kon gedateerd worden in de late middeleeuwen.

De gebrekkige archeologische kennis van het gebied moet beschouwd worden als een stand van het onderzoek en niet zozeer een historische realiteit. Dit zorgt er dus voor dat **een gebrek aan sporen van menselijke activiteiten geen bewijs is voor de afwezigheid van menselijke activiteiten !**

57

4.3.2 Archeologienota's

Sinds medio 2016 worden ook de bekrachtigde archeologienota's in een databank opgenomen. Net als bij de archeologische indicatoren op de CAI is het gebied arm aan bekrachtigde archeologienota's.

Ten zuidwesten van het projectgebied werd een archeologienota opgesteld voor de bouw van garageboxen in het centrum van Mesen.¹⁷ Hier werd een groot archeologisch potentieel van het projectgebied vooropgesteld omwille van de lange bestaansgeschiedenis van de stad Mesen. Echter, ten gevolge van de hevige gevechten tijdens de Eerste Wereldoorlog waarbij de volledige stad in puin werd geschoten waardoor sprake is van een puinpakket, waarbinnen zich reeds diepe bodemverstoringen hebben voorgedaan, werd hier geen onderzoek geadviseerd, te meer omdat de geplande bodemingreep hier niet dieper dan 40 centimeter onder het huidige maaiveld reikte.

Ten noordwesten van het projectgebied werd een archeologienota opgesteld naar aanleiding van de uitbreiding van een sportterrein nabij de dorpskern van

¹⁷ Praet M., 2017. *Archeologische evaluatie van het bodemarchief van de Slijpstraat te Mesen, ABO archeologische rapporten 428, Gent.*

Wijtschate.¹⁸ Hier werd het archeologisch potentieel van het projectgebied eveneens vrij hoog ingeschat, voornamelijk omwille van de aanwezigheid van relictten uit de Eerste Wereldoorlog. Ten gevolge van de reeds bestaande versterking binnen het projectgebied werd vooropgesteld dat de geplande bodemingrepen geen bedreiging vormen voor het eventueel aanwezige bodemarchief, waardoor ook hier geen verder onderzoek geadviseerd werd.

¹⁸ Van Goidsenhoven W., 2016. *Sportterrein (Heuvelland, West-Vlaanderen)*, Ruben Willaert, Brugge.

4.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Men kan zich dus afvragen of er middels het raadplegen van de historische data, de historische kaarten, de luchtfoto's en de gekende archeologische gegevens voldoende elementen zijn om de historische en archeologische realiteit van het huidige onderzoeksgebied te bepalen.

Over de oudste geschiedenis van het onderzoeksgebied zijn nagenoeg geen archeologische of historische indicatoren aanwezig. Men kan er dus van uitgaan dat het projectgebied zicht aan de onderkant van een heuvelrug bevindt, op de overgang naar de alluviale vlakte van de Leie. Bovenop de heuvelrug ontwikkelde zich rond de 10^e eeuw een nederzetting die de basis vormt voor het dorp Wijtschate. Pas later zal het dorp uitbreiding vinden in de richting van de lager gelegen gronden. De wijde omgeving rondom het dorp bleef immers -tot op heden- een rurale omgeving die gekenmerkt werd door alleenstaande bebouwing in de vorm van landbouwdomeinen. Het projectgebied zelf blijft lange tijd onbebouwd: pas vanaf het begin van de 19^e eeuw wordt de eerste bebouwing, met onder andere een molen, weergegeven op het historische kaartmateriaal. Dit betreft slechts een klein gedeelte van het projectgebied, dat grotendeels zijn rurale functie behoudt en dit gedurende bijna een eeuw. Het oorlogsgeweld van 1914-1918 brengt hier echter verandering in. De loopgravenkaarten en luchtfoto's tonen immers aan dat er binnen en in de nabije omgeving van het projectgebied een groot netwerk van Duitse en Britse gevechtsstellingen is aangelegd, dat in de laatste twee oorlogsjaren stelselmatig verder uitgebouwd werd. Hoewel het terrein na de oorlog geëgaliseerd werd en er van de aanwezige loopgraven heden niets meer te zien is, heeft het oorlogsgebeuren een grote impact gehad. Zo werden de molen, evenals de hoevegebouwen vernietigd. Tussen de jaren '40 en '60 van de 19^e eeuw werd het molenlichaam afgegraven en werden nieuwe gebouwen -gericht op landbouwactiviteiten- opgericht. hoewel aanvankelijk sprake was van een kleinschalige activiteit, blijkt al snel de nood aan uitbreiding, waarna sinds de jaren '70 van diezelfde eeuw voortdurend sprake is van bouwactiviteiten binnen het projectgebied, wat zijn neerslag vindt in het opmaken van deze archeologienota.

4.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Op basis van de geologische, bodemkundige, historische en archeologische parameters kunnen onderstaande stellingen worden opgemaakt.

1. Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de onderkant van een heuvelrug, op de overgang naar de alluviale vlakte van de Leie. Gelet op deze landschappelijk gunstig gelegen situering van het projectgebied kunnen sporen worden aangetroffen uit alle archeologische periodes.
2. Echter, uit de huidige bodemopbouw, vastgesteld middels controleboringen, kan worden afgeleid dat er onder de bouwvoor geen afgedekte horizonten aanwezig zijn. De boringen toonden immers aan dat er sprake is van een laag teelaarde (Ap) die onmiddellijk op de natuurlijke C-horizont rusten. Deze controleboringen hebben bijgevolg aangetoond dat er voornamelijk kans is op het aantreffen van sporensites.
3. Uit het historisch kaartenmateriaal kan worden afgeleid dat het gebied al *minstens* sinds de 18^e eeuw een landbouwgebied is en dat dit landgebruik waarschijnlijk teruggaat op een situatie uit de late middeleeuwen.
4. Uit de archeologische indicatoren in de omgeving blijkt dat de regio minstens sinds de late middeleeuwen (sites met walgracht) bewoond is.
5. Uit het historisch kaartenmateriaal kan worden afgeleid dat een zeer klein deel van het onderzoeksgebied sinds het begin van de 19^e eeuw bewoond is, met de bouw en uitbreiding van het huidige bedrijf als uiteindelijke resultaat.
6. Deze periode werd gedurende vier jaar onderbroken ten tijde van de Eerste Wereldoorlog, waarbij het historisch onderzoek dat specifiek hierop was gericht, duidelijke aanwijzingen oplevert voor de aanwezigheid van gevechtsstellingen binnen het projectgebied.

60

Uit deze feiten kan worden besloten dat er binnen het onderzoeksgebied een kans is op het aantreffen van archeologische sporen en structuren, met name sporensites uit alle historische periodes sinds het neolithicum. Gezien de historiek van het projectgebied, dient de nadruk hierbij te liggen op sporen uit de Eerste Wereldoorlog.

Ondanks de beperkte oppervlakte en -in hoofdzaak- beperkte diepte waarbinnen de geplande werkzaamheden worden uitgevoerd, wordt een **vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een proefsleuvenonderzoek** geadviseerd.

Op basis van bovenstaande gegevens is het immers niet mogelijk om de aan- of afwezigheid van deze sporensites finaal uit te sluiten. Het vaststellen en waarderen van de mogelijk aanwezige archeologische sporen is dus noodzakelijk en aangezien dit heden niet mogelijk is (zie §Beschrijvend gedeelte) dient dit in een uitgesteld traject te gebeuren. De afwezigheid van archeologische indicatoren of bekende archeologische sites in de omgeving heeft vermoedelijk vooral te maken met de stand van het onderzoek.

Voor een gedetailleerde bespreking van de maatregelen wordt verwezen naar het onderdeel **Programma van Maatregelen** van deze archeologienota (zie §Inleiding).

5 BESLUIT

5.1 Antwoord op de onderzoeksvragen

Aan het begin van deze bureaustudie (zie §Onderzoeksopdracht) werden enkele elementaire onderzoeksvragen gesteld, die in de loop van de tekst gaandeweg beantwoord zijn. Hier worden deze bij wijze van besluit hernomen en beantwoord.

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?*

De bestaande landschappelijke en geologische bronnen wijzen op een mogelijke bewaring van sporensites die onder de huidige teelaarde bewaard kunnen zijn.

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?*

De bestaande historische en archeologische bronnen bieden enkel aanwijzingen over sporen uit de late middeleeuwen tot de 20^e eeuw, waarbij in hoofdzaak grondsporen uit de Eerste Wereldoorlog verwacht worden. Deze veronderstelling sluit echter oudere sporensites niet uit !

- *Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?*

De geplande werkzaamheden zijn nefast voor het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed en dus ook nefast voor de daarin vervatte kenniswinst.

- *Is verder onderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?*

Gezien de geplande verstoring van de bodem en aangezien de aanwezigheid van archeologische grondsporen en structuren niet kon worden uitgesloten, is een vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk. Rekening houdende met de te verwachten grondsporen en de door de van de geplande werkzaamheden wordt hiervoor een **vooronderzoek met ingreep in de bodem** geadviseerd, dit in de vorm van een **proefsleuvenonderzoek**. De te volgen strategie wordt uitgetekend in het onderdeel **Programma van Maatregelen**.

5.2 Besluit voor een algemeen publiek

Naar aanleiding van de uitbreiding van een bedrijf -actief in de para-agrarische sector- aan de Rijselstraat 60 te Heuvelland, werd door Hembyse Archeologie onderzocht wat het archeologisch kennispotentieel van het projectgebied is en wat de te nemen maatregelen zijn om het kennisvermeerderingspotentieel te vrijwaren voor vernietiging.

Uit de gekende en door Hembyse Archeologie verzamelde geologische, bodemkundige en historische gegevens kan worden besloten dat er binnen het onderzoeksgebied een kans bestaat op de aanwezigheid van sporensites, met name uit de Eerste Wereldoorlog. Oudere sporensites kunnen niet worden uitgesloten en de eventuele aanwezigheid daarvan dient te worden onderzocht door middel van een proefsleuvenonderzoek.

6 BIBLIOGRAFIE

Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *West-Vlaamse heuvels en omgeving* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135405> (geraadpleegd op 6 maart 2018).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Wijtschate* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121307> (geraadpleegd op 7 maart 2018).

Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1*, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.

Borremans M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Academia Press, Gent.

Matthijs J., 2002. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 27-28-36, Proven-leper-Ploegsteert*, Geological Service Company bvba.

Praet M., 2017. *Archeologische evaluatie van het bodemarchief van de Slijpstraat te Mesen*, ABO archeologische rapporten 428, Gent.

Stichelbaut B. 2018. *Hembyse-Heuvelland: desktoponderzoek a.d.h.v. historische luchtfoto's en loopgravenkaarten*, CHAL-Rapport 56, Gent.

64

Vandeputte O., 1995. *Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids van de Vlaamse gemeenten*, Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Van Goidsenhoven W., 2016. *Sportterrein (Heuvelland, West-Vlaanderen)*, Ruben Willaert, Brugge.

Van Ranst E. & Sys C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Universiteit Gent, Gent.

Van Zijverden W. & De Moor J., 2014. *Het groot profielenboek; Fysische geografie voor archeologen*, Leiden.

Verpaalen J., 1995. *Molens van de frontstreek*, De Klaproos, Veurne.

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<http://uurl.kbr.be>

https://nl.wikipedia.org/wiki/West-Vlaams_Heuvelland

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Wijtschate#Geschiedenis>

<http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?AdvSearch=3485>

<http://library.mcmaster.ca/maps/ww1/home>

7 LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Vlaamse gemeenten.....	6
Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het gewestplan....	7
Figuur 3. Inplantingsplan geplande toestand.	9
Figuur 4. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodemgebruik van de regio en een foto van het onderzoeksgebied in oostelijke richting tijdens het plaatsbezoek (©Hembyse).	11
Figuur 5. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodembedekkingsbestand van de regio.	12
Figuur 6. Zicht op de braakliggende maïsakker in het zuiden van het projectgebied (©Hembyse).	13
Figuur 7. Zicht op de loodsen, de kantoorgebouwen en de verharding in het noorden van het projectgebied (©Hembyse).	14
Figuur 8. Zicht op de buitenopslagplaats (©Hembyse).	15
Figuur 9. Situering van het projectgebied op de traditionele landschappenkaart.	18
Figuur 10. Situering van de omgeving van het projectgebied op het DTM en de grafische weergave van het hoogteprofiel.	21
Figuur 11. Situering van het projectgebied op het DTM en de grafische weergave van het hoogteprofiel.	22
Figuur 12. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Vlaamse HydrografischeAtlas.	23
Figuur 13. Erosiegevoeligheid van het onderzoeksgebied in twee kaarten.	25
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.	27
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.	28
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de samengestelde quartair profieltype kaart.	29
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de bodemkaart.....	30
Figuur 18. Situering van relevante DOV-boringen ten opzichte van het projectgebied.	32
Figuur 19. Situering van de controleboringen binnen het projectgebied ten opzichte van de geplande ingrepen.	33
Figuur 20. Terreinopname van Boring 2 (© Hembyse).	34
Figuur 21. Terreinopname van Boring 3 (© Hembyse).	34
Figuur 22. Terreinopname van Boring 1 (© Hembyse).	34
Figuur 23. Situering van het projectgebied op de kaart van Frickx.	37
Figuur 24. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.	38
Figuur 25. Situering van het projectgebied op de kaarten van Popp.	39
Figuur 26. Zicht op de Wambekemolen (datum onbekend) en dezelfde locatie in 2018 (©Hembyse).	41
Figuur 27. Situering van het projectgebied op het primitief kadasterplan.	42
Figuur 28. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.....	43

Figuur 29. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.....	44
Figuur 30. Situering van het projectgebied op de topografische kaart uit 1873.....	45
Figuur 31. Situering van het projectgebied op een loopgravenkaart uit april 1917.	47
Figuur 32. Situering van het projectgebied op een loopgravenkaart uit mei 1918.....	48
Figuur 33. Situering van het projectgebied op de topografische kaart uit 1969.....	49
Figuur 34. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1971.	50
Figuur 35. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 1990.	51
Figuur 36. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 2003.	52
Figuur 37. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 2011.	53
Figuur 38. Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 2018.	54
Figuur 39. Situering van de geplande werkzaamheden binnen het projectgebied op de luchtfoto uit 2018.	55
Figuur 40. Situering van de voor het onderzoeksgebied relevante archeologische indicatoren.	56

8 LIJST VAN BIJLAGEN

1. Inventaris van plannen & kaarten
2. Boorrapporten DOV
3. Boorstaten van de controleboringen
4. Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied
5. Kadastrale kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied
6. Foto's plaatsbezoek
7. Inplantingsplan en doorsnedes geplande toestand
8. Historisch onderzoek CHAL

Hembyse Archeologie is een handelsnaam van Hembyse bvba.

Maatschappelijke zetel: Kastanjestraat 26, 9000 Gent

BTW: BE 0677.720.687

IBAN: BE25890214307282

BIC: VDSP BE 91

Tel. 0032 472 89 97 66

E-mail: info@hembyse.net

Web: www.hembyse.net

HEMBYSE